

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут культури і мистецтв
Кафедра сценічного мистецтва, естради та методики режисерування

Безкоровайна Ганна Вікторівна

**МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ
ВОКАЛЬНИХ ПРИЙОМІВ У ПРОЦЕСІ ТРЕНУВАННЯ ВОКАЛЬНОГО
АПАРАТУ ЕСТРАДНОГО СПІВАКА**

Спеціальність: 025 Музичне мистецтво

Галузь знань: 02 Культура і мистецтво

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеню магістра

Науковий керівник:

_____ Н.А. Фоломєєва,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри сценічного мистецтва,
естради та методики режисерування
« ____ » _____ 2024 року

Виконавець:

_____ Г.В. Безкоровайна
« ____ » _____ 2024 року

Суми 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТРЕНУВАННЯ ВОКАЛЬНОГО АПАРАТУ ЕСТРАДНОГО СПІВАКА.....	7
1.1. Естрадна пісня як жанр сценічного мистецтва.....	7
1.2. Специфіка естрадного вокалу.....	15
1.3. Особливості вокальної підготовки майбутнього естрадного співака в умовах дистанційного навчання.....	24
Висновки до розділу 1.....	36
 РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ТРЕНУВАННЯ ВОКАЛЬНОГО АПАРАТУ.....	 37
2.1. Основні вокальні прийоми в естрадному співі.....	37
2.2. Теоретико-методичні засади розвитку вокально виконавської варіативності у процесі професійної підготовки естрадного співака.....	47
2.3. Методичні засади тренуванні вокального апарату у різних естрадних школах.....	57
Висновки до розділу 2.....	69
 ВИСНОВКИ.....	 71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	77

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному музичному просторі, що вирізняється різноманітністю жанрів та стилів, професійна підготовка естрадних виконавців набуває особливого значення. Одним з ключових аспектів цієї проблеми є розвиток вокального апарату та вдосконалення вокальних прийомів, які забезпечують високий рівень виконавської майстерності та дозволяють співакові передавати емоційне багатство, характерне для естрадного жанру. Висока конкуренція серед виконавців та зростання вимог до рівня вокального виконавства зумовлюють потребу в розробці методичних засад, які б сприяли ефективному тренуванню вокального апарату.

Естрадне вокальне виконавство – надзвичайно поширене і популярне явище. Незважаючи на відносно невеликий історичний шлях розвитку, воно сформувалося у світовому музичному просторі як унікальний художній феномен, що відрізняється своєрідною стилістикою, естетикою та формою.

Пісенна естрада – це вид і мистецтва, яка відображає настрої та цінності суспільства, втілює культурні тенденції та виступає важливим інструментом для передачі емоцій та ідей. Естрадна пісня, як форма вираження особливих аспектів людського досвіду існує в широкому діапазоні від легких мелодій, що пробуджують світлі почуття, до складних балад, що торкаються важливих життєвих тем [30].

Популярна вокальна естрадна музика розрахована на широкі соціальні верстви. Тому провідними технологіями її поширення виступають засоби масової комунікації (радіо і телебачення), соціальні мережі та медіа платформи (звідси важлива роль у творенні естрадної пісні належить аранжуванню та використанню сучасних технічних засобів).

Дослідження естрадного вокального мистецтва як жанру в наш час набуває особливої актуальності для сучасної музичної науки та практики підготовки естрадного співака.

Професійний естрадний співак має досконало володіти різноманітними вокальними прийомами, що сприяє формуванню індивідуального звучання та

вдосконаленню технічної майстерності. Проте ефективне засвоєння та використання таких прийомів потребує систематичного тренування вокального апарату. Цей процес включає не лише розвиток технічних навичок, а й знання про особливості методики тренування вокального апарату, яка забезпечує максимальне розкриття природних якостей голосу, збереження його здоров'я та витривалості [1].

На наше глибоке переконання голос, як основний інструмент співака, потребує не лише природних здібностей, а й систематичних вправ для розвитку техніки дихання, дикції, контролю тембру і звукової гнучкості. Відповідно, постає проблема визначення оптимальних методів і прийомів для тренування вокального апарату естрадного співака, що відповідали б особливостям естрадного співу, враховуючи його специфіку та вимоги до виконавської гнучкості й універсальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти вокальної підготовки майбутніх співаків знайшли відображення у багатьох працях вітчизняних дослідників: концепція мистецтва співу (Н. Вовк), проблеми постановки голосу (В. Антонюк, Н. Гребенюк, Н. Дрожжина), методика навчання співу (Я. Кушка, М. Мигович, Н. Можайкіна, Н. Фоломєєва) та інші. Проте, методичні засади удосконалення використання вокальних прийомів для підвищення професійного рівня естрадного співака наразі недостатньо дослідженні у науково-методичній літературі.

Таким чином, зважаючи на актуальність і значимість цієї теми в даній роботі ми розглянемо методики, що сприяють розвитку вокального апарату і забезпечують стабільний контроль техніки виконання на сцені.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є обґрунтування методичних засад удосконалення використання вокальних прийомів у процесі тренування вокального апарату естрадного співака. Для досягнення цієї мети у роботі розглянуто сучасні методи вокального тренінгу, проаналізовано специфіку різних вокальних прийомів, які застосовуються в естрадному

мистецтві, а також запропоновано рекомендації щодо їх оптимального впровадження у педагогічну практику.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні основи тренування вокального апарату та використання вокальних прийомів в естрадному мистецтві.
2. Визначити специфічні риси естрадного вокалу.
3. Розглянути основні вокальні прийоми, які є важливими для естрадного співака та їхній вплив на якість виконання.
4. Представити рекомендації щодо удосконалення методики застосування вокальних прийомів для покращення виконавської майстерності співака.

Об'єкт дослідження: процес тренування вокального апарату естрадного співака.

Предметом дослідження виступають методичні засади використання вокальних прийомів у процесі тренування вокального апарату.

Матеріали та методи дослідження. У дослідженні були використані методи аналізу наукових публікацій з метою конкретизації методичних засад удосконалення використання вокальних прийомів у процесі тренування вокального апарату естрадного співака; узагальнення для визначення ефективних прийомів вокальної підготовки та їхнього впливу на професійну майстерність виконавця; метод аналізу для виявлення практичних аспектів тренування вокального апарату.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше здійснено комплексний аналіз методичних засад удосконалення використання вокальних прийомів у процесі тренування вокального апарату естрадного співака. Зокрема у нашому дослідженні:

1. Систематизовано та класифіковано вокальні прийоми, що використовуються в естрадному співі, з урахуванням сучасних технік та стилістичних особливостей жанру.

2. Обґрунтовано методичні підходи до розвитку вокального апарату співака на основі інтеграції традиційних і новітніх вокальних технологій, які сприяють вдосконаленню технічної та художньої майстерності виконавця.

3. Представлено вправа для тренування вокального апарату, що передбачають поєднання фізичних, дихальних і вокально-резонаторних прийомів, адаптованих до специфіки естрадного виконання.

4. Визначено вплив удосконалення вокальних прийомів на якість звучання, дикцію, динамічний діапазон і сценічну виразність естрадного виконавця.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дослідження розширюють теоретико-методичну базу вокальної педагогіки та можуть бути використані в освітньому процесі для підготовки професійних естрадних співаків, покращення їхньої виконавської техніки та сприяти загальному розвитку української естрадної школи.

Апробація результатів та публікації. Результати та висновки дослідження доповідались на II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Проблеми сценічного та естрадного мистецтва: актуальні дискурси» (06-07 червня 2024, м. Суми).

Результати дослідження висвітлювалися у публікаціях автора:

1. Фоломєєва Н.А., Безкоровайна Г.В. Теоретико-методичні засади розвитку вокально-виконавської варіативності у процесі професійної підготовки естрадного співака // *Мистецькі пошуки*. Випуск 1 (17), 2023. С. 89-96.
2. Безкоровайна Г.В. Сутність і специфіка естрадної пісні як жанру сценічного мистецтва // *Мистецькі пошуки*. Випуск 1 (19), 2024. С. 125-130.
3. Фоломєєва Н.А., Безкоровайна Г.В. Специфіка вокальної підготовки майбутнього естрадного співака в умовах дистанційного навчання // *Мистецькі пошуки*. Випуск 1 (19), 2024. С. 100-106.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг 80 сторінок, з них 72 основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТРЕНУВАННЯ ВОКАЛЬНОГО АПАРАТУ ЕСТРАДНОГО СПІВАКА

1.1. Естрадна пісня як жанр сценічного мистецтва

Естрадна пісня – складний і унікальний за своїми функціями феномен. З одного боку, це найбільш популярний жанр музичного мистецтва, що володіє широким спектром засобів емоційно-психологічного впливу. З іншого боку, естрадна пісня, як явище масової культури, викликає неоднозначні оцінки дослідників: від критики (часом справедливої) якості музичного матеріалу та рівня естрадного виконавства до визнання її як окремого виду мистецтва [22].

Сьогодні естрадна пісня є предметом дослідження багатьох наукових дисциплін: культурології, музичної педагогіки, музикознавства (включаючи історію музики) та інших.

Виділимо основні підходи до вивчення естрадної пісні:

- соціологічний (соціальне значення естрадної музики; пісня як явище масової культури);
- історичний (естрадна пісня як історичний феномен);
- естетичний (пісенна естрадна як спосіб естетичного освоєння дійсності);
- культурологічний (пісня як явище культури);
- педагогічний (естрадна пісня як засіб естетичного виховання, а також питання теорії і методики навчання естрадному вокалу);
- мистецтвознавчий (естрадна пісня як жанр музичного мистецтва) [3].

Місце жанру естрадної пісні в музичній культурі досить детально висвітлене в музикознавчих дослідженнях: А. Бурлака розглядає сучасну українську естрадну пісню як засіб трансляції культурної ідентичності [3]; витоки та музичні особливості української пісенної естради розглядає Т. Рябуха [28]; деякі історичні етапи становлення вокальної естради в Україні досліджує у своїх працях М. Чеботарь [37]; тенденції розвитку української естрадної пісні вивчає Н. Овсяннікова [22], вплив поп-культури на свідомість людини –

Ю. Драбчук [7]; педагогічні аспекти естрадного співу ґрунтовно досліджені у працях Н. Фоломєєвої [33;34;35;36].

Неоднозначність трактування сутності та специфіки жанру, різноманітність підходів до його дослідження робить актуальним пошук визначення поняття «естрадна пісня», виявлення його ознак, класифікації та функцій, а також вивчення історії становлення жанру.

Розглянемо сутність і специфіку естрадної пісні як жанру сценічного мистецтва, визначити її жанрові ознаки, особливості виконавської майстерності та вплив на аудиторію.

Естрадна пісня сьогодні – це не лише власне спів, а й сучасне мистецтво, яке поєднує в собі музику, танець, акторську майстерність та харизму виконавця. У світі, де інформація розповсюджується миттєво, естрадна музика є безумовно одним з найпопулярніших і найвпливовіших видів мистецтва.

Естрадна пісня має вагомe соціальне значення. Тому і сьогодні значний науковий та практичний інтерес викликають такі питання як соціокультурні функції пісні, методи вдосконалення навчання техніці естрадного вокалу тощо.

Спробуємо визначити головні фактори, які досить тривалий час забезпечують популярність естрадній пісні.

Серед них, на наш погляд, слід виділити наступні:

1. Емоційність та щирість: естрадні виконавці за наявності якісного музичного матеріалу, відповідного рівня виконавської майстерності та добре організованої промоції мають можливість досить швидко достукатися до сердець слухачів, передаючи свої емоції через пісню.

2. Різноманітність стилів: від поп-музики до рок-н-ролу, від R&B до хіп-хопу – естрадний вокал охоплює широкий спектр жанрів, задовольняючи найрізноманітніші смаки.

3. Візуальна складова: яскраві шоу, ефектні костюми, хореографія, спецефекти тощо перетворюють виступи естрадних виконавців на вражаюче видовище [8].

Хоча досить часто естраду називають «легким» видом мистецтвом, проте не можна не відзначити її суспільну значущість, яка охоплює кілька ключових сфер.

1. Формування культурної ідентичності. Естрадний вокал відіграє важливу роль у формуванні культурної ідентичності нації. Знакові пісні та популярні виконавці створюють образ країни на міжнародній арені, а також єднають суспільство, пропонуючи спільні теми та цінності, які відображають національні традиції та сучасні тенденції. Пісні, що піднімають важливі теми, а саме: любов до Батьківщини, мир, соціальна справедливість, стають частиною культурної спадщини та формують відчуття належності до спільноти [3].

2. Розвиток музичних і виконавських навичок. Естрадне вокальне мистецтво, як же було зазначено, поєднує в собі спів, акторську майстерність, хореографічні навички, сценічну експресію тощо. Професійні естрадні вокалісти не лише виконують пісню, але й передають її образ та зміст через емоції, міміку та жести. Це вимагає розвитку музичних навичок, чутливості до стилю, а також здатності адаптуватися до різних жанрів та культурних контекстів. Виконавці естрадного вокалу часто проходять довгий шлях навчання, щоб оволодіти техніками співу, зокрема постановкою голосу, дикцією та контролем дихання [33].

3. Психологічний вплив на слухачів. Музика і вокал мають унікальну здатність впливати на психоемоційний стан людей. Естрадні пісні можуть надихати, заспокоювати, викликати ностальгію чи піднімати настрій. В естрадному вокалі сила голосу поєднується зі змістом тексту, що надає глибини кожній пісні та дозволяє слухачам співпереживати виконавцю. Здатність пісень відображати життєві ситуації допомагає людям знайти розраду, силу чи натхнення для подолання власних труднощів.

4. Еволюція жанру і роль в індустрії розваг. Естрадний вокал постійно змінюється, адаптуючись до нових культурних, технологічних та соціальних викликів. Сьогодні естрадні вокалісти виступають не лише на сценах концертних залів і театрів, а й активно взаємодіють з аудиторією через соціальні мережі та

стримінгові платформи. Це дозволяє збільшити доступ до музики, розширюючи вплив естрадного мистецтва та стимулюючи розвиток музичної індустрії загалом [16].

5. Соціальна значущість. Естрадна пісня є одним із найпотужніших інструментів для передачі соціально значущих ідей. Багато пісень висвітлюють важливі суспільні питання – від екології до рівноправності. Естрадні виконавці можуть використовувати свою популярність і вплив, щоб привернути увагу до нагальних проблем, надихнути на зміни та сформувати більш свідоме суспільство. Завдяки своїй емоційності та зрозумілості для широкої аудиторії, естрадна пісня стає каталізатором суспільного діалогу [4].

Отже, естрадна пісня – це динамічний і багатогранний вид мистецтва, який продовжує розвиватися і завойовувати серця мільйонів людей по всьому світу.

Витоки естрадного виконавства можна віднайти ще в античній музичній культурі. Українська естрада на думку дослідників бере свій початок від виступів скоморохів і балагану. Наступними кроками в її становленні можна назвати вокзальні зали («вокзали») та відкриті літні театри XVIII – першої половини XIX століть, де вперше зі сцени зазвучали романси та народні пісні [22].

Друга половина XIX століття стала періодом формування професійної естради, коли її основні жанри (пісня, романс, куплети) почали виокремлюватися в самостійну галузь сценічного мистецтва. У цей період відбувалося формування основних форм естрадного виконавства: концертної (дивертисментної) естради, в якій брали участь професійні артисти (театральні актори, оперні співаки, виконавці романсів), вар'єте і приватних антреприз. В цей час у музичній критиці почав утверджуватися і сам термін «естрада» [30].

Соціально-політичні катаклізми першої половини XX століття призвели до розвитку і переосмислення традиційних жанрів побутової та салонної вокальної музики. На численних естрадних майданчиках (від чайних до концертних залів) звучали частівки, народні, побутові пісні та побутовий романс, міська пісня, вокальна класика, циганський романс, арії з опер та оперет тощо.

Починаючи з 1930-х років почалося формування радянської пісенно-естрадної культури нового рівня: переосмислення змісту жанру пісні, суттєва трансформація її музично-поетичного образу, зміна суспільного статусу естрадної пісні, поява плеяди талановитих композиторів-піснярів та співаків, завдяки яким естрадна пісня стала найбільш популярним сценічним жанром [30].

У другій половині ХХ століття, опинившись під впливом нових музично-стильових напрямів і форм естрадного мистецтва (джаз, поп- і рок-музика тощо), через запозичення зарубіжних зразків естрадного виконавства, розширення спектру технічних можливостей, вітчизняна естрадна музика зазнає суттєвих змін [29].

1960-70-ті роки стали важливим періодом у розвитку української естради, що пов'язано із суспільно-культурними процесами, які відбувалися в СРСР. Це був час, коли естрада отримала нове дихання завдяки поєднанню народних традицій із сучасними тенденціями світової музики.

Одним із головних досягнень цього періоду було утворення професійних вокально-інструментальних ансамблів (ВІА), які стали символом нової української естради. Такі колективи, як «Кобза», «Смерічка» та «Арніка», привернули увагу слухачів своєю автентичністю, використанням народних мотивів у сучасному аранжуванні і високим рівнем виконання. Особливий вплив мала діяльність композиторів Мирослава Скорика, Ігоря Поклада, Володимира Івасюка, які створювали естрадні шедеври, поєднуючи фольклорні джерела з джазовими та рок-елементами [29].

Володимир Івасюк став однією з центральних фігур цієї епохи. Його пісні, такі як «Червона рута» та «Водограй», стали символом української ідентичності. В. Івасюк разом із такими виконавцями як Назарій Яремчук, Софія Ротару, Василь Зінкевич, сприяв визнанню української естради на міжнародному рівні.

Паралельно з вокально-інструментальними ансамблями розвивалася пісенна творчість. У репертуарі виконавців з'являлися твори, які передавали глибокі людські почуття, філософські роздуми про життя та любов. Ця епоха

також ознаменувалася експериментами з вокальними техніками, жанрами та сценічними постановками.

Незважаючи на певні цензурні обмеження, саме у 60-70-ті роки українська естрада заклала фундамент для свого подальшого розвитку. Її творчість стала натхненням для наступних поколінь митців і допомогла зберегти та примножити багатство національної культури [29].

Сучасна естрадна пісенна культура являє собою полістилістичне і поліжанрове явище. Величезний музичний масив розшаровується на пласти, що утворюють своєрідну піраміду, біля підніжжя якої знаходиться комерційна музика, а на вершині зосереджені найвищі досягнення популярної музики, її найбільш творчі форми.

В музикознавстві естрадна пісня інтерпретується як жанр мистецтва естради; як підвид пісні; як різновид масової музики; як компонент естрадно-джазової музики.

Т. Рябуха виокремлює такі характеристики естрадної пісні як жанру:

- 1) «титульність» цього жанру в системі комерційної маскультури;
- 2) професіоналізм творців і виконавців шлягерів;
- 3) версійна природа естрадно-пісенного жанру;
- 4) сценічна репрезентативність жанру, що розвивалася в напрямку від концертного показу до «пісенного театру» й відповідної аудіо- та відеопродукції [28].

На наш погляд, кожна з галузей, в контексті яких вивчається естрадна пісня, надає їй певні характеристики. Так, естрада, визначена як мистецтво малих форм, видовишно-музичне дійство на відкритій сцені, дозволяє говорити про естрадну пісню як про короткий твір, що в концентрованій формі втілює зміст та ідею, виконавцем якого є яскравий артист, який володіє творчою індивідуальністю та харизмою.

Як різновид пісенного жанру, естрадна пісня безумовно є вокальною композицією, написаною в простій музичній формі (зазвичай куплетній), що втілює певний поетичний зміст.

Як вид масової музики, естрадна пісня орієнтована на масового слухача, але призначена для сольного концертного виконання співаками-професіоналами [5].

Естрадна пісня має жанрову класифікацію. До видів сучасної естрадної пісні слід віднести:

- естрадно-джазовий: поєднання естрадної пісні з джазовими елементами, зокрема такими імпровізаційність та ритмічність;
- рок-естрадний: інтеграція естрадної пісні з рок-музикою, що включає елементи рок-н-ролу, хард-року та інших напрямків рок-музики;
- фолк-естрадний: поєднання естрадної пісні з фольклорними мотивами, використання народних інструментів та мелодій;
- соул-естрадний: використання в естрадному виконавстві рис соулу, таких як глибокі емоційні переживання та ритмічна складність.
- естрадно-романсовий (баладний): пісні, що поєднують естрадний стиль з рисами романсу або балади, характеризуються ліричністю та меланхолійністю [8].

Отже, естрадна пісня найчастіше розглядається як різновид масової музики. Як частина певної естетичної системи, масова музика надає естрадній пісні ряд особливостей.

Серед них:

- доступність і легкість сприйняття: пісні повинні бути простими і зрозумілими для широкої аудиторії;
- зв'язок з сучасними формами дозвілля: естрадна пісня відображає актуальні тенденції та інтереси суспільства;
- мелодійна «нав'язливість»: пісні часто мають прості і легкі для запам'ятовування мелодії;
- простота текстів.

Оскільки естрадна пісня націлена на широку аудиторію, завданням її авторів є створення легкого для сприйняття і запам'ятовування твору. Тому при аналізі більшості естрадних пісень спостерігається формальна простота та

свідоме обмеження засобів виразності: використання простих мотивів, гармонійних ходів і ритмічних малюнків, повтори фрагментів твору, використання методу перефразування (ремейковість) тощо.

Естрадна пісня є синкретичним музичним жанром, що являє собою органічне поєднання мелодійного і вербального компонентів, музичної та словесно-образної складових. Емоційне напруження словесного змісту, укладене у лаконічні та концентровані рамки композиції малої форми, містить значний інформаційно-психологічний посил, що впливає на свідомість і підсвідомість аудиторії.

Естрадна пісня також виконує велику комунікативну та соціальну функцію. Впливаючи на емоційно-чуттєву сторону людини, пісня об'єднує і згуртовує людей, створюючи атмосферу певного колективного дійства, спільної творчості.

Естрадна пісня функціонує як в рамках музичного мистецтва, так і в культурі загалом. Транслюючи суб'єктивні, індивідуально-авторські переживання, пісня одночасно демонструє ідеали та цінності людини певної епохи. Можна констатувати, що естрадна пісня має високий ступінь узагальнення, що надає цьому жанру великої соціокультурної значущості [3].

Естрада створює особливу атмосферу, яка відповідає потребам людини, надаючи ціннісні орієнтири та моделі поведінки, які можуть слугувати прикладами для наслідування. Вона здатна виконувати компенсаторну роль, повертаючи людині гармонію, що може бути втраченою в повсякденному житті. Серед усіх видів мистецтва саме естрада допомагає зменшити напругу та стрес, що характерні для сучасного життя, та стає одним із способів психологічного розвантаження.

Соціальний характер діяльності естрадного співака ставить перед ним кілька важливих завдань: необхідність глибокого опанування естрадного жанру; формування індивідуального іміджу, який дозволить розкрити особисті якості виконавця; розвиток акторської майстерності, що дасть змогу повноцінно

втілити творчі задуми; а також формування готовності до постійного вдосконалення професійної естрадно-вокальної майстерності.

Таким чином, естрадна пісня – це більше, ніж музика чи розвага. Це голос суспільства, що відображає його настрої, цінності та ідеали. Його значення важко переоцінити, адже цей жанр не лише розважає, але й об'єднує людей, виховує естетичний смак та викликає глибокі емоційні переживання. У сучасному світі, де темп життя дедалі зростає, естрадна пісня залишається унікальним способом повернення до основних людських цінностей.

1.2. Специфіка естрадного вокалу

Вокал (більш широко спів) – одне із найдавніших видів мистецтва. Його унікальність полягає в тому, що головну роль в ньому відіграє голос. Вокальний твір може виконуватися як з інструментальним супроводом, так і а капела (без супроводу). Він може бути написаний для одного або кількох виконавців.

Існує багато різновидів вокалу, серед яких найпоширенішими є:

- естрадний вокал: характеризується доступністю для широкої аудиторії та емоційністю виконання. Для естрадного співу важливі вокальні дані, правильна постановка голосу, зовнішність та індивідуальність виконавця тощо.
- академічний вокал: вимагає досконалого володіння вокальною технікою та орієнтований на виконання класичних творів. Академічний співак повинен мати сильний і витривалий голос, здатний заповнити великий зал без використання мікрофона [1].

Різноманітність вокальних стилів дозволяє кожному обрати напрямок, який найбільше відповідає його інтересам та можливостям. Правильний вибір гарантує не лише задоволення від процесу навчання, а й можливість досягти значних успіхів у музичній творчості.

Естрадний вокал як самостійний жанр почав формуватися наприкінці XIX та на початку XX століття на перетині популярної музики, театру та кабаре. Його коріння сягають традицій мандрівних музикантів, які виконували народні пісні та балади.

У XX столітті естрадний вокал зазнав значної еволюції під впливом таких музичних напрямів, як джаз, рок-н-рол та поп-музика. Виконавці, такі як Елла Фіцджеральд, Френк Сінатра, Елвіс Преслі, стали іконами жанру, визначивши його звучання на десятиліття вперед [36].

Дослідники відзначають унікальність естрадного жанру як явища сучасної масової культури, що має власну специфіку й не зводиться до інших видів мистецтва [3;8;33].

Естрадний вокал є однією з найяскравіших форм сучасного музичного мистецтва, яка гармонійно поєднує творчість, техніку та емоційний вплив на слухача. Від поп-музики до джазу, від мюзиклів до рок-опер – естрадний вокал охоплює широкий спектр жанрів, що вимагають від виконавців не лише володіння голосом, а й здатності адаптуватися до різних сценічних і стилістичних умов.

Особливістю цього виду вокалу є його багатогранність: співак не лише демонструє вокальну майстерність, але й створює індивідуальний художній образ, впливає на аудиторію через сценічну харизму, емоційність і виразність виконання. Сучасна естрадна ставить перед артистом завдання поєднувати технічну досконалість зі здатністю імпровізувати, інтегрувати елементи театралізації, танцю та візуального мистецтва.

У цьому підрозділі розглянемо ключові аспекти естрадного вокалу, його технічні та художні особливості, які роблять цей жанр унікальним і водночас універсальним засобом вираження в сучасній музичній культурі.

Наразі багато здобувачів освіти закладів мистецького профілю віддають перевагу навчанню естрадному виконавству. Ця тенденція особливо помітна серед новачків, що можна пояснити кількома факторами.

По-перше, мелодійна та легка для сприйняття музика дає можливість розкрити потенціал голосу. На таких композиціях також можна попрацювати над глибиною тембру, гармонійністю звучання та тренуванням слуху.

По-друге, якщо абітурієнт мистецького закладу не визначився з жанром, у якому планує розвиватися, то найкраще почати з простого. Виконувати естрадні пісні зазвичай легше, ніж, наприклад, класичні, народні або рок композиції.

По-третє, естрадний вокал приваблює багатьох початківців через те, що популярність у цьому виді мистецтва можна здобути досить швидко.

По-четверте, багатьох приваблює відсутність жорстких рамок і канонів виконання. Це дає можливість самовиражатися в будь-якому напрямку, навіть враховуючи певні особливості, такі як гаркаве чи шепеляве вимовляння звуків, легке заїкання чи часте придихання, тобто те, що в академічному вокалі вважається серйозними недоліками [21].

В естрадному вокалі поєднуються техніки академічного співу, народного виконання, а також низка спеціальних прийомів, характерних для естрадного жанру, які ми розглянемо у другому розділі нашої роботи.

Основна відмінність полягає в тому, що академічні та народні виконавці дотримуються усталених канонів звучання, де відхилення від норм вважаються небажаними. У свою чергу, естрадний співак повинен знайти свій індивідуальний стиль виконання, створити впізнаваний вокальний образ та сценічну манеру.

В естрадному вокалі важливу роль відіграє чітка дикція, оскільки зміст тексту є важливою частиною пісні. Через це в естрадних творах часто зустрічаються складні вокальні фрази, що вимагають швидких змін дихання, тоді як у академічних та народних композиціях текст зазвичай підлаштовується під музику [18].

Головна особливість естрадного вокалу полягає в пошуку та формуванні унікального, впізнаваного голосу виконавця, подібно до того, як інструменталісти на естраді шукають свій оригінальний звук. Сьогодні, для того щоб бути конкурентоспроможним на естраді, необхідно володіти широким спектром технічних прийомів. Кожен вокальний прийом вимагає ретельного тренування [33].

Попри численні переваги, естрадний вокал пов'язаний з певними труднощами. Висока конкуренція серед виконавців вимагає від кожного новачка створення власного творчого образу та унікального стилю виконання. Комерційно успішні проєкти потребують індивідуального підходу та особливої манери інтерпретації музичного матеріалу [7].

Естрадний вокаліст повинен володіти не лише якісним звучанням голосу та ідеальним слухом, а й постійно розширювати власну звукову палітру, експериментувати з різноманітними техніками виконання, а також вміло використовувати сценічний образ. При цьому, важливо підкреслити, що оригінальність може виявлятися не лише в технічних аспектах виконання, а й у творчому підході до інтерпретації музичного матеріалу.

На відміну від класичного та народного співу, естрадний вокал передбачає оволодіння широким спектром вокальних технік, що дозволяють максимально розкрити можливості голосу та адаптувати його до різних музичних стилів. Це вимагає від виконавця не лише природних даних, а й систематичної роботи над розвитком вокальних навичок.

Сьогодні існує величезна кількість музичних стилів, кожен із яких ґрунтується на власних законах, вокальних прийомах та манері виконання. Поп-музика, реп, рок, соул та інші напрямки є складовими естрадного вокалу. Всі ці стилі базуються на єдиній системі постановки дихання та голосу.

Особливістю естрадного вокалу є його більш доступна для слухача форма та манера виконання. Тексти часто відрізняються зрозумілим змістом і простою повторюваною структурою.

Академічний вокал виник у часи, коли не було обладнання для посилення голосу виконавця, тому співак міг покладатися лише на свої вокальні можливості. Класична манера співу ґрунтується на особливому використанні гортані та додаткових резонаторів, що дозволяє досягати чистого, об'ємного звучання, здатного заповнити велике приміщення та «піднятися» над симфонічним оркестром. Варто зазначити, що виконавцям із академічною постановкою голосу важко адаптуватися до естрадного стилю.

Естрадна манера виконання є більш відкритою та природною. Незважаючи на видиму простоту, оволодіння технікою естрадного вокалу є тривалим і складним процесом. Однією з переваг сучасного естрадного вокалу є велика кількість прийомів, які розширюють творчі можливості вокаліста.

У естрадному співі ніколи не було єдиного стандарту щодо того, як вести голос і формувати звук, навіть якщо мова йде про один стиль. Естрада дозволяє поєднувати різні способи використання голосу, наприклад, поєднувати розмовну мову з оперним співом, щоб досягти більшої виразності. Часто в естраді використовують різноманітні голосові техніки для створення унікального звучання.

Для того, щоб реалізувати свій потенціал естрадний співак має оволодіти не лише вокальними навичками, а й сценічною майстерністю.

Специфіка виконавської діяльності естрадного співака визначає для вокалістів наступні завдання: освоєння специфіки естрадного жанру; створення унікального іміджу, що дозволить виконавцю продемонструвати свої індивідуальні особистісні риси; розвиток акторських здібностей, які сприятимуть повній реалізації творчих задумів; а також формування готовності до постійного саморозвитку та вдосконалення професійних навичок у сфері естрадного вокалу.

На думку фахівців основна відмінність вокальної творчості в естрадно-джазовому напрямі від академічного, зокрема, оперного співу, полягає в тому, що в академічній традиції виконавець постійно перевтілюється в новий сценічний образ, тоді як у естрадно-джазовому співі артисти презентують власну індивідуальність [9]. Саме тому кожен естрадний співак повинен мати свій унікальний репертуар та образ. Це добре розуміє масова аудиторія, яка у своїх смаках і уподобаннях орієнтується на особистість конкретного виконавця та його неповторний стиль.

Як і в будь-якому жанрі вокального мистецтва, естрадний спів поєднує в собі художньо-виконавський комплекс і найбільш раціональний для цього жанру тип фонації.

Звукорежисерська робота (фонограма) може суттєво вплинути на звучання голосу естрадного співака, додати йому сили, динамічних відтінків, чистоти, але в основі співу все одно лежить певний тип фонації у поєднанні з індивідуальним тембром голосу виконавця. У вокальній теорії виділяються три типи фонації, які відрізняються за жанровими напрямками вокального мистецтва: академічна, народна та естрадна.

Термін відомого українського вокального педагога Н. Дрожиної «жанрові напрямки вокального мистецтва» має пряме відношення до пластів музичної творчості – фольклорного, академічного та «третього». Естетика та поетика «третього» пласта (музики «легкої», переважно «розважальної») поширюється на всі засоби музичної виразності, зокрема і на вокально-виконавські. Незважаючи на індивідуальність, до якої прагнуть естрадні вокалісти, існує постійна основа естрадної манери співу, яку, з точки зору вокальної методології, Н. Дрожжина визначає як «техніку слабкого імпедансу» [9, с. 29].

Термін «імпеданс» (буквально з лат. *impeditio* означає «перешкода») класифікується в теорії вокалу як «зворотний акустичний опір, який відчують голосові складки з боку ротоглоткового каналу» [14, с. 28].

Академічні співаки повинні володіти сильним імпедансом. Це пов'язано з особливістю оперного мистецтва, де вокалісти виступають у супроводі оркестру і мають перекривати його звучання навіть без допомоги звукопідсилювальних засобів.

В естрадному співі (естрадно-джазовому вокалі) використовуються мікрофони, що дає змогу застосовувати слабший імпеданс, тим більше, що велика кількість естрадних співаків не відрізняються силою голосу.

Мікрофони дозволяють навіть за слабкого імпедансу досягти гучного звучання голосу, а фольклорний (автентичний) тип звукоутворення в більшості випадків використовується як відтінок при виконанні відповідних пісень, стилізованих під народні. Варто також враховувати наявність інструментального супроводу та бек-вокалу, що створює в естрадному виконанні розгорнуту

вокально-інструментальну «панораму», робить звучання голосу соліста складовою загальної звукової «партитури».

На перший план в естрадному співі виходить емоційна виразність виконання, що діє на свідомість і підсвідомість слухача, який зазвичай ототожнює себе з виконавцем відомої пісні. Однак відмінна риса естрадного вокалу у вигляді слабкого імпедансу – лише зовнішня сторона цього типу жанрової фонації.

В естрадному співі, який представлений безліччю індивідуальних манер, репертуарних і стилістичних орієнтацій, співіснують та взаємодіють усі три типи фонації. Естрадному співаку, який шукає власний стиль, необхідно опанувати основні навички академічного вокалу, адаптувати їх до особливостей свого голосу, а також до обраного репертуару. Естрадний вокал в області фонації перебуває між академічною та фольклорною системами звукоутворення. Недаремно в сучасних мистецьких закладах освіти естрадні вокалісти навчаються і техніці академічного співу, і частково техніці народного співу (останньої – зазвичай у процесі підготовки та виконання народних пісень) [13].

Народна манера співу, по-перше, відрізняється в різних країнах і регіонах, а по-друге, поділяється на два основні типи: автентичну, засновану на відкритому звукоутворенні, найчастіше з сильним імпедансом; та напівзакриту, де відчувається прагнення до «камерного» звучання, а імпеданс значно ослаблений. Як зазначає з цього приводу Н. Дрожжина, «напівзакрита манера співу – це культивована техніка народного співу, що сформувалася внаслідок використання академічної манери звукоутворення з використанням у репертуарі народно-пісенного матеріалу» [9, с. 29].

Така «змішана» техніка фонації становить основу більшості вокально-виконавських стилів у вітчизняній та зарубіжній естрадно-джазовій вокальній практиці.

Естрадна пісня і естрадний вокал, як уже зазначалося, явища стилістично неоднорідні. Характеризуючи естрадний спів дослідники цієї проблематики, зокрема Н. Дрожжина, розглядають естрадний напрям у вокальному мистецтві у

тісному зв'язку з джазовим вокалом (звідси термін – «естрадно-джазовий вокал»). Джаз заклав основи багатьох характерних рис естрадного вокалу, у зв'язку з чим джазова складова повинна розглядатися нарівні з народно-академічною як частина системи естрадно-вокального інтонування [9].

Як композитори, що створюють пісенний репертуар для естрадних виконавців, так виконавці враховують три основні стилістичні особливості джазового вокалу:

1) «парадоксальний саунд» – тенденція до виокремлення певних характерних особливостей манери співу, часто з використанням хрипкого звуку, інших прийомів, за якими слухачі безпомилково впізнають голос улюбленого виконавця;

2) «занижене інтонування» як друга ідіома естрадно-джазового вокалу полягає в імітації блюзового співу, що походить від плачу;

3) техніка «офф-біт» – це використання ритмо-фразувальних зміщень сильної долі, що створює специфіку естрадного співу [10].

Характерні особливості джазового вокалу складають важливу, але не єдину основу естрадного співу. Естрадний вокал може включати й цілий ряд інших стилістичних елементів – від академічного вокалу до фольклорної манери звукоутворення. У поєднанні з репертуаром, який для кожного естрадного вокаліста завжди пріоритетний, тобто підбирається і навіть створюється спеціально для нього, «під його стиль», комплекс вокальної стилістики визначає «обличчя» кожного конкретного вокаліста-естрадника. При цьому, чим яскравіша індивідуальність співака чи співачки, тим більше, глибше і цілісніше його індивідуальний вокальний стиль.

Прикладами такої цілісності можуть слугувати естрадно-вокальні та сценічні образи М. Мозгового, В. Білоножка, І. Бобула, О. Пономарьова та інших «класиків» вітчизняної естради.

У творчості видатних естрадних вокалістів відбувається не лише кристалізація індивідуального виконавського стилю, але й тенденція до його динамічного оновлення.

Динаміка репертуарно-виконавського оновлення є характерною рисою масової культури загалом, що відображається й у виконавських стилях видатних естрадних співаків.

Швидка зміна слухацьких симпатій відображає динаміку сучасного життя, тих ситуацій, у яких та чи інша пісня у виконанні певного співака чи співачки стає співзвучною запитам слухача, які часто виникають спонтанно. Для цього в естрадно-вокальну практику впроваджуються нові стилістичні манери, раніше не властиві виконавцям.

У кожному музично-художньому явищі, незалежно від його жанрової чи стилістичної приналежності, первинним завжди залишається аспект професіоналізму, якість репертуару, а ще більшою мірою – виконавська подача. Естрадне виконавство, яке є невід’ємною частиною сучасної музичної культури, повинно відповідати стандартам якості, що встановлені на світовій естраді.

Вітчизняне естрадно-вокальне виконавство постійно вдосконалюється як у напрямі якості вокалу, так і в оформленні концертів і відеопродукції, які створюються останніми роками відповідно до міжнародних стандартів якості. Поп-індустрія є складною системою, де творчість нерозривно пов’язана з комерційним аспектом, але, у будь-якому разі, слухач завжди інтуїтивно чи свідомо розпізнає художній потенціал і індивідуальність естрадних співаків [7].

Отже, пісня, а більш широко – пісенна культура, є мистецьким жанром, який зберігає свою актуальність і попит у широкої громадськості різних епох і народів. Естрадна пісня та пов’язана з нею система естрадного вокалу модифікувались історично, але завжди зберігали зв’язок із традиціями, які складають основу цієї культури.

Специфіка естрадного вокалу полягає у поєднанні технічної майстерності, емоційної виразності та індивідуального стилю виконавця. Цей жанр вимагає від артиста гнучкості голосу, володіння широким діапазоном вокальних прийомів і вміння адаптуватися до різних жанрів та форматів виконання.

Важливим є і мистецтво роботи з мікрофоном, яке дає змогу підкреслити нюанси виконання та створити особливу атмосферу.

Значна увага приділяється також акторській складовій – виконавець має переконливо передавати емоційний зміст твору, взаємодіючи із публікою. Це перетворює естрадний вокал на синтетичне мистецтво, що об'єднує музичні, сценічні та естетичні аспекти.

Важливим є і мистецтво роботи з мікрофоном, яке дає змогу підкреслити нюанси виконання та створити особливу атмосферу.

Значна увага приділяється також акторській складовій – виконавець має переконливо передавати емоційний зміст твору, взаємодіючи із публікою. Це перетворює естрадний вокал на синтетичне мистецтво, що об'єднує музичні, сценічні та естетичні аспекти.

Специфіка і форми прояву естрадного вокалу в епоху масових комунікацій кардинально відрізняються від фольклорної традиції минулих століть. В масовій культурі з початку XX століття домінує пісенний «шлягер». Зберігаючи пісенно-масову основу, «шлягер» стає індикатором не тільки музично-художніх, але й соціальних процесів, що відбуваються в суспільстві.

Таким чином, специфіка естрадного вокалу полягає у його багатогранності, що вимагає від виконавця постійного вдосконалення та творчого пошуку для створення яскравого і неповторного сценічного образу.

1.3. Особливості вокальної підготовки майбутнього естрадного співака в умовах дистанційного навчання

За останні роки освіта в Україні зазнала кардинальних змін, які пов'язані, перш за все, з переходом освітнього процесу в дистанційний формат. Його значення важко переоцінити, адже дистанційне навчання не лише відповідає на виклики часу, але й відкриває нові можливості.

В умовах воєнного стану така форма організації освітнього процесу стала єдиною можливою. Коли доступ до закладів освіти обмежений, а перебування в них небезпечне, дистанційне навчання дозволяє забезпечити безперервність освіти. Воно дозволяє студентам, які змушені були залишити свої домівки або перебувати в зоні конфлікту, продовжувати навчання

Також дистанційне навчання забезпечує гнучкість освітнього процесу. Студенти мають можливість навчатися в зручний для них час і з будь-якого місця, що суттєво розширює доступ до освіти. Технології дистанційного навчання дозволяють використовувати широкий спектр навчальних ресурсів та інструментів, таких як віртуальні класні кімнати, онлайн-курси, інтерактивні платформи та інші інноваційні технології, що значно підвищують мотивацію і залученість студентів до освітнього процесу.

Отже, дистанційне навчання є важливим інструментом сучасної освіти, який забезпечує доступність та ефективність навчального процесу.

Наразі потребує дослідження питання можливості застосування дистанційного навчання при викладанні певних навчальних дисциплін, зокрема у процесі викладання музичних дисциплін та професійної підготовки студентів-музикантів та вокалістів.

На наш погляд, проблема дистанційного навчання естрадному співу є надзвичайно важливою, оскільки цей вид виконавської діяльності має свої специфічні вимоги, які важко реалізувати на відстані. Естрадний спів передбачає не лише вокальну майстерність, але й сценічну виразність, вміння працювати з аудиторією, володіння тілом як виконавським інструментом тощо. В умовах дистанційного навчання виникають труднощі у розвитку цих навичок, адже без прямого контакту з викладачем важко здійснювати візуальний і аудіальний контроль над виконавською технікою майбутніх артистів-вокалістів.

Наразі у педагогічному середовищі активно обговорюють питання організації дистанційного навчання. Теоретико-методичні засади, особливості онлайн навчання у закладах вищої освіти, фактори вдосконалення дистанційної освіти в Україні розглянуті у працях Заболоцького А., Романовського О. та інших. Питання вдосконалення методики викладання вокалу у закладах освіти мистецького профілю ґрунтовно досліджуються Фоломєєвою Н., Швець І. та іншими.

Проте, проблема визначення особливостей навчання вокалу у закладах вищої освіти у дистанційному форматі наразі недостатньо досліджена у фаховій літературі.

Естрадний спів без перебільшення можна назвати одним із найпопулярніших видів мистецтва сучасності. На відміну від класичного вокалу, який вважається елітарним мистецтвом, естрадний спів дає можливість реалізувати свої прагнення людям, які не завжди володіють видатними вокальними даними, але мають бажання продемонструвати унікальність свого стилю чи незвичність звучання голосу. Естрадний голос відзначається близькістю до розмовної манери, вільним звучанням, багатством тембральних відтінків, чіткістю вимови, чистотою інтонацій, а також можливістю тривалого та безпечного використання голосового апарату [17].

Також зауважимо, що численні телевізійні проєкти, вокальні шоу та конкурсів формують моду на естрадний спів, що, у свою чергу, створює високий попит на навчання. Це сприяє розвитку музичних шкіл, вокальних студій і майстерень, відкриття відповідних спеціальностей на базі закладів вищої освіти.

Швидкий розвиток сучасних інформаційних технологій відкриває широкі можливості для тих, хто прагне навчитися співати, зокрема онлайн-навчання, вокальні марафони, дистанційні конкурси, заняття та майстер-класи.

Для забезпечення освітнього процесу активно використовуються різноманітні форми дистанційної освіти: відеоконференції, аудіоконференції (обмін звуковою інформацією через цифрові або аналогові засоби зв'язку), комп'ютерні конференції, відеолекції, заняття у чаті, веб-уроки, освітні платформи, соціальні мережі, месенджери тощо [11].

Ці форми та засоби дистанційного навчання застосовуються як окремо, так і комплексно, залежно від технічного оснащення закладу освіти та специфіки програми. Для викладання вокалу можна використовувати будь-які з цих елементів дистанційного навчання, а їх доречне і вмотивоване поєднання дозволяє зробити процес засвоєння нового матеріалу більш цікавим і продуктивним.

Елементи дистанційного навчання вже досить давно відомі викладачам закладів вищої освіти. За допомогою дистанційних освітніх технологій можна організувати якісне, індивідуальне та диференційоване навчання.

Основна особливість цієї форми організації освітнього процесу полягає в тому, що навчання відбувається за допомогою технологій, які дозволяють отримувати освіту на відстані, тобто без фізичної присутності в навчальному закладі, при непрямій взаємодії між педагогом і студентом.

Дистанційна форма проведення занять вносить кардинальні зміни в історично сформовану вітчизняну систему освіти. В сучасних соціокультурних умовах застосування цієї форми є єдино можливим варіантом надання освітніх послуг здобувачам через безпекову ситуацію в країні та в регіоні [31].

Тож важливо дослідити можливість застосування дистанційного навчання для викладання певних предметів, зокрема в галузі музичних дисциплін і професійної підготовки студентів-музикантів.

Відмова від очної форми навчання викликає ряд проблем, пов'язаних з особливостями виконавської та педагогічної діяльності в класі естрадного вокалу. Розглянемо деякі з них.

1. Традиційно робота над вокальними творами зазвичай відбувається з фортепіанним супроводом та передбачає участь концертмейстера. В умовах дистанційного навчання така взаємодія практично неможлива, оскільки відбувається затримка передачі аудіо- та відеоінформації, що призводить до ритмічних і акустичних спотворень.

2. У процесі навчання вокалу велика увага приділяється координації м'язової роботи голосового апарату на основі слухового сприйняття. При цьому враховуються традиційні акустичні умови виконання вокальної музики, при яких голос співака зазнає сильного впливу музичного супроводу, спотворюється акустикою залу тощо. Робота в інших акустичних умовах або сприйняття власного голосу через записуючий пристрій порушує сформований м'язово-слуховий стереотип. Це може призвести до невідповідності м'язової та м'язово-слухової діяльності і формування неправильних координацій, що не лише

шкодить освітньому процесу, але й може викликати функціональні порушення та захворювання голосу.

3. Вокально-педагогічна робота з тембральним забарвленням звуку передбачає наявність відповідних акустичних умов в навчальному класі, а в разі дистанційної форми навчання — наявність професійних електронних передавальних пристроїв з високим рівнем акустичних характеристик. Однак навіть при можливості використання таких пристроїв виникають труднощі при аналізі педагогом якості голосоутворення і голосоведення в умовах неповної передачі якісних характеристик звуку, акустичних спотворень і затримки аудіо-та відеоінформації.

4. Ефективним засобом підвищення професійного рівня вокальної діяльності та засвоєння навчального матеріалу в процесі вокального навчання є створення емоційної динаміки уроку та активізація емоційної відгуку студента. У дистанційному навчанні відсутність візуальних, тактильних та емоційних контактів знижує ефективність педагогічної діяльності в цілому і вокально-педагогічної зокрема. Необхідність працювати перед камерою спричиняє м'язову статичність і емоційну скутість, що значно знижує якість як вокально-технічної, так і емоційно-образної складових вокального виконання [24].

Окрім того, навчання співу потребує точного налаштування голосу, а технічні обмеження дистанційної форми навчання, такі як спотворення звуку через мікрофони і затримки в передачі, можуть впливати на якість зворотного зв'язку. Це ускладнює розвиток таких важливих аспектів естрадного співу як вокальне дихання, робота з мікрофоном, використання динамічних відтінків голосу і сценічна експресія.

Специфіка навчання студентів-вокалістів полягає в тому, що для освоєння деяких фахових дисциплін потрібні індивідуальні заняття. Така форма навчання дозволяє врахувати індивідуальні особливості студента, сприяє розвитку його творчої музичної індивідуальності.

Потреба в індивідуальних заняттях зумовлена специфікою певних видів музичної діяльності, які вимагають безпосереднього творчого контакту між

педагогом і кожним студентом. До таких видів діяльності відносяться, зокрема, навчання гри на музичних інструментах та вокалу. Ефективне освоєння цих дисциплін в іншій формі є надзвичайно складним, оскільки потрібно працювати з кожним студентом індивідуально, враховуючи його можливості та здібності. При цьому зазначені дисципліни є ключовими для професійного становлення студентів-музикантів.

На заняттях з інструментального, диригентського та вокального мистецтва педагог працює над розвитком музичного слуху студента, подоланням його психологічних бар'єрів, а також над контролем за руховими навичками, включаючи роботу з м'язами. Педагог слідкує за точністю і виразністю інтонування, контролює технічний аспект виконання та оцінює м'язові відчуття студента. У диригуванні він перевіряє правильність жестів і їх звукову наповненість, у вокалі – ефективність співочого дихання і технічні та художні аспекти виконання.

В ході безпосереднього спілкування викладач має можливість контролювати процес виконання і помічати помилки та затиски студента. Він може наочно показати студенту в чому помилка і продемонструвати правильний варіант виконання [25].

Також дистанційне навчання вокалу не дозволяє повністю вирішити завдання, які стосуються звукових нюансів, динаміки і техніки виконання. На заняттях з вокалу викладач повинен добре чути студента, а вбудовані в ноутбук динаміки можуть спотворювати звук. Затримка передачі звуку теж ускладнює оцінку правильності виконання завдань студентом.

Крім того, уроки вокалу без безпосередньої присутності викладача можуть навіть бути небезпечним для вокаліста. Без допомоги і підказок досвідченого педагога, без його контролю студент може серйозно пошкодити голосовий апарат.

Після розгляду труднощів і недоліків, які виникають в процесі навчання вокалу в дистанційному форматі, розглянемо й переваги цієї освітньої технології.

Досить ефективною в процесі дистанційного навчання може бути теоретична підготовка, яка передбачає вивчення теорії та історії вокального виконавства. Освоєння музично-історичних знань і формування слухових уявлень про виконавські традиції тієї чи іншої історичної епохи, країни, композиторського стилю є обов'язковим аспектом вокально-виконавської підготовки.

Набуті в цій галузі знання підвищують якість виконання творів завдяки стилістичній та вокально-технічній відповідності уявленням про особливості їх трактування. Розвиток у студентів такої якості як музичність має відбуватися паралельно з розвитком техніки співу і здійснюватися, зокрема, через вивчення теоретичних основ музичної мови та знайомство з музикою та вокальним виконавством високого рівня. Це завдання вирішується в процесі вивчення основ вокально-виконавського мистецтва, прослуховування вокальної музики (у запису) і безпосередньо виконавської діяльності.

Дистанційне навчання дозволяє надати студентам глибокі та систематизовані знання в галузі вокального мистецтва. Лекційний матеріал, підготовлений педагогом, додаткова методична література, наукові публікації з вокальної педагогіки, представлені на відповідних освітніх платформах, допоможуть студентам самостійно засвоїти теоретичні та практичні аспекти, а також позитивно вплинуть на їх вокальний розвиток.

Практична підготовка включає виконання комплексів вправ, застосування фонопедичних методів, роботу з репертуарними творами та прослуховування вокальних композицій, у виконанні відомих співаків.

Викладач підбирає для кожного студента індивідуальний комплекс дихальних, артикуляційних, вокальних та фізичних вправ, які спрямовані на розвиток навичок контролю м'язів голосового апарату, фонаційного дихання, постави, вокальної позиції тощо. Ці вправи є гімнастикою для м'язів, що беруть участь у формуванні голосу. Виконуючи їх студент зміцнює м'язи дихального, голосового та артикуляційного апаратів, навчається свідомо керувати ними і знімати напругу з певних груп м'язів. Цей комплекс у текстовому, графічному

вигляді чи у формі відеозапису також розміщується на відповідних освітніх ресурсах у вигляді завдання із можливістю зворотного зв'язку зі студентом.

Розвинений та підготовлений вокальний апарат дозволяє більш продуктивно працювати на уроках вокалу, що проводяться у звичайному режимі.

У дистанційному навчанні комплекси вправ, які раніше були лише допоміжними, можуть бути розширені та вдосконалені з урахуванням специфіки онлайн-занять для підтримки голосового апарату у активному стані і розвитку професійних навичок. Ще один плюс включення таких вправ у навчальний процес полягає в тому, що студент може виконувати їх самостійно стільки разів, скільки потрібно для досягнення необхідного результату.

Такий підхід прискорює освоєння технік управління і контролю голосового апарату і, як результат, зменшує час, необхідний для набуття вокальних навичок.

Фонопедичний метод передбачає використання скоромовок, поетичних і прозових текстів, які підбираються в залежності від дефектів і недоліків (диспозиційних, психологічних, художньо-образних) конкретного студента відповідно до індивідуального плану вокального навчання. Під час занять застосовується техніка наспівного читання з акцентом на роботу дихання, рівність і «польотність» звуку. Особливу увагу приділяють використанню резонаторів для поліпшення якості мовлення [17].

Робота з репертуарними творами орієнтована на детальне вивчення тексту, глибоке розуміння його змісту та художніх образів, а також на розвиток вокальної техніки.

Коли текст вивчається разом з музикою, його сприйняття як окремої естетичної цінності зменшується і смислові акценти змінюються. При ретельному вивченні вербального тексту акцент робиться на його емоційному та образному наповненні. Правильна і виразна вимова, чітке акцентування важливих слів та правильна вимова ударних голосних впливають на вокальне виконання, яке набуває більшої глибини та емоційності. Культура і техніка

мовлення є важливими складовими частинами вокального мистецтва, а цей метод також допомагає в розвитку сценічних, акторських та виконавських навичок.

Слухання вокальних творів у виконанні професійних співаків розглядається у вокальній педагогіці як метод непрямого розвитку вокальних навичок. Коли слухач чує голос іншого співака, його голосовий апарат здійснює мікрорухи відповідно до особливостей виконавської манери артиста. Цей процес лежить в основі методу демонстрації.

Для дистанційного навчання доцільно створювати індивідуальні добірки аудіо- та відеоматеріалів для кожного студента, враховуючи особливості його голосу та вже освоєний репертуар, для самостійного прослуховування або перегляду. Вибір музичного матеріалу є критично важливим: чим вищий музично-художній рівень твору та професіоналізм виконавця, тим кращим буде результат.

В процесі накопичення слухового досвіду розвиваються внутрішній слух і музичне мислення. Розуміння музичної мови і творча уява допомагають студенту правильно обирати власну виконавську техніку. Вибір вокальних творів для прослуховування з урахуванням їх художньої цінності та технічної складності, аналіз одного твору, виконаного різними співаками, сприяють розвитку голосу, вокального слуху і навичок корекції власного вокального виконавства. Це також допомагає формувати слухові стереотипи професійного звучання голосу.

Заняттях з вокалу можуть проходити у формі відеолекцій. Теоретичну частину викладач може записати на відео, в якій детально пояснити та продемонструвати як правильно виконувати вправи з певної теми. Студенти самостійно опрацьовують матеріал, переглядаючи відеолекції, після чого виконують завдання, які записуються на відео та надсилаються викладачеві на перевірку. Після перегляду відео викладач вносить корективи в процес виконання. Під час наступного онлайн заняття на платформі Zoom або Google Meet потрібно обговорити помилки кожного студента [38].

Відеозапис вправ є корисним для студента. Виконуючи завдання та записуючи себе на відео, студент помічає свої помилки і працює над їх усуненням.

При переході на дистанційне навчання надзвичайно актуальним є питання зворотного зв'язку. Для викладача важливо організувати процес так, щоб студент був змушений ознайомитися з навчальним матеріалом і виконати завдання. Для вирішення цієї задачі існує зворотний зв'язок, який організовує взаємодію «викладач-студент». На платформах Google Classroom, Microsoft Teams або Moodle є можливість організувати зворотний зв'язок, а саме створити завдання та тести для студентів, які мають можливість самостійно переглядати завдання, виконувати їх і надсилати викладачу, а також залишати свої коментарі і ставити питання [16].

Важливим фактором успішності реалізації освітньої програми в дистанційній формі є наявність сучасних, змістовних навчальних матеріалів, під якими ми розуміємо використання та коригування власних розробок, оцифрування навчальних посібників, розробка тестів, презентацій, контрольних робіт, підбір та обробка матеріалів, розміщених на різних ресурсах, інформаційних базах, а також на сайтах видавництв, бібліотек та інших освітніх та культурних установ.

Навчання естрадному співу – це складний, індивідуальний процес, адже головним пріоритетом є розвиток унікального звучання кожного виконавця.

Методи, які застосовують викладачі в процесі навчання, мають бути підібрані відповідно до психологічних, фізичних та вокальних особливостей кожного студента.

Навчання вокалу не має формул та правил, які підійшли б абсолютно усім. «Викладач вокалу є провідником у світ індивідуальних відчуттів, як емоційних, так і фізичних. У цьому контексті завдання педагога – запропонувати студенту найкоротший шлях, метод навчання, який найкраще відповідає його індивідуальним потребам» [5, с. 158].

Ці завдання стоять перед педагогом як під час аудиторної роботи, так і в дистанційному навчанні, яке вимагає використання всіх доступних інструментів надання освітніх послуг.

Дистанційне навчання естрадному вокалу може бути ефективним для людей, які вже володіють базовими навичками звукоутворення та самоконтролю. Дистанційна консультація може бути корисною для засвоєння певних стилістичних прийомів, елементів імпровізації або вдосконалення вимови іноземних слів. Однак на початковому етапі навчання вона буде менш ефективною і, безумовно, не зможе замінити психологічну атмосферу реальних виступів, яка є ключовим адаптаційним механізмом майбутнього артиста.

Важливо розуміти, що основою навчання естрадному співу є формування низки навичок, які розвиваються в умовах, максимально наближених до реальної концертної діяльності. Не менш важливим є й відтворення психологічної атмосфери публічних виступів, яка значно впливає на емоційний стан і, відповідно, на звучання голосу та манеру виконавця. Така атмосфера відсутня при онлайн-навчанні.

Дистанційні заняття з вокалу можуть ускладнити акомпанемент через потребу у синхронному музикуванні. Також слід зазначити, що вивчення вокальних творів під записаний акомпанемент може позбавити виконання індивідуальних особливостей. Важливо пам'ятати, що уроки вокалу без безпосередньої участі викладача можуть бути ризикованими для вокаліста. Без допомоги та настанов досвідченого педагога студент може завдати серйозної шкоди своєму голосу.

Нові технології та методи дозволяють здобувачам освіти обрати індивідуальний освітній маршрут і розклад занять, працювати в зручному темпі та самостійно обирати завдання [1].

Перевагою дистанційного навчання є можливість виконувати завдання з навчальних предметів у зручний для студентів час і постійний доступ до електронних навчальних матеріалів з будь-якого місця.

У разі відсутності можливості відвідувати заняття через проблеми зі здоров'ям або несприятливі умови студенти можуть продовжувати навчання.

Дистанційне навчання безперечно має свої переваги перед традиційними формами освіти. Воно вирішує психологічні проблеми учнів, знімає часові та просторові обмеження, допомагає подолати відстань від кваліфікованих навчальних закладів, підтримує людей з фізичними обмеженнями та унікальними особливостями, а також розширює комунікативну сферу учнів і педагогів.

Таким чином, на основі узагальнення розглянутих вище аспектів даної проблеми нам видається доцільним використовувати в професійній підготовці студентів-вокалістів підхід, який об'єднує безпосередню участь педагога з дистанційним навчанням. Поєднання цих форм навчання може забезпечити найкращі результати.

Безумовно, дистанційне навчання, особливо у галузі навчання естрадному співу, має суттєві недоліки: психологічна неготовність студентів до таких занять і не завжди відповідальне ставлення до онлайн-навчання, значні часові витрати на підготовку та розміщення навчальних матеріалів, а потім і на перевірку, технічні проблеми з якістю звуку та інтернет-зв'язком тощо. Тим не менш, є можливість повернутися до вивченого матеріалу. Якщо студент не розібрався у матеріалі, він може кілька разів переглянути відео запис заняття або ознайомитися з цікавими відео чи презентаціями.

Особливість музичної педагогіки полягає в тому, що розвиток музичної особистості студента та його професіоналізм досягаються завдяки безпосередньому спілкуванню та присутності педагога на індивідуальних заняттях, таких як уроки з інструментального та вокального виконання, диригування. Це відрізняє музичну освіту від інших форм навчання.

Дистанційне навчання ускладнює взаємодію між педагогом і студентом, що може призвести до труднощів у вирішенні завдань і зниження якості навчання. На наш погляд, для покращення музичної освіти в Україні важливо розробити та впровадити нові форми змішаного навчання.

Висновки до розділу 1.

У першому розділі магістерської роботи було розглянуто теоретичні основи тренування вокального апарату естрадного співака. Аналіз жанрових і специфічних особливостей естрадної пісні підтвердив її багатогранність як сценічного мистецтва, що поєднує музичну, літературну, виконавську та видовищну складові. Естрадний вокал відзначається індивідуальною виразністю, технічним різноманіттям та інтеграцією сучасних технологій, що створює високі вимоги до підготовки виконавців.

Вивчення особливостей естрадного вокалу дозволило виокремити його специфіку, зокрема опору на природність звучання, емоційну достовірність виконання, здатність поєднувати різні техніки співу, а також активне використання вокальних прийомів.

Окрема увага приділена викликам і можливостям, пов'язаним із дистанційним навчанням, яке стало особливо актуальним в умовах глобальних криз. З'ясовано, що ефективна підготовка майбутніх естрадних співаків у дистанційному форматі залежить від якісної організації навчального процесу, використання інтерактивних технологій, забезпечення індивідуального підходу та підтримки зворотного зв'язку між педагогом і студентом.

Дистанційне навчання передбачає опосередковану взаємодію, що не завжди відповідає специфіці музичної освіти. Однак дистанційні технології можуть бути корисними для викладання теоретичних, історичних та педагогічних дисциплін, що дозволяє підвищити ефективність навчання.

Таким чином, у розділі обґрунтовано теоретичні положення, які є основою для подальшого дослідження методичних засад удосконалення тренування вокального апарату естрадного співака.

Теоретичний аналіз засвідчив, що підготовка естрадного співака є багатокомпонентним процесом, який потребує врахування жанрових особливостей, технічних вимог та нових умов освітнього середовища. Висновки першого розділу створюють підґрунтя для подальшого дослідження методичних засад удосконалення тренування вокального апарату естрадного співака.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ЕСТРАДНОГО СПІВАКА

2.1. Основні вокальні прийоми в естрадному співі

На сучасному етапі розвитку музичного мистецтва актуальним є питання навчання естрадного співу. Останнім часом інтерес до естрадного співу помітно зріс. Популярність телевізійних проєктів, різноманітні конкурси естрадних виконавців в Україні та за кордоном – яскраве тому підтвердження. Водночас існує проблема професійного підходу до навчання естрадному співу, яке за своїм звучанням знаходиться між академічним (класичним) і народним, відрізняючись від них своїми цілями та завданнями, специфікою організації і звучання вокального апарату. На наше переконання, одним із головних завдань естрадного виконавця є пошук свого звуку, формування унікального, впізнаваного голосу, оригінальної манери співу та сценічного образу.

Вокальна підготовка є основою професійного розвитку вокаліста та займає важливе місце в освітньому процесі, оскільки поєднує комплекс методик і прийомів для розвитку голосу, дихання, дикції та акторської майстерності. Вона охоплює як технічні, так і художні аспекти виконання, що дозволяють співакові максимально розкрити свій потенціал і створити виразний сценічний образ [39]. Важливість системного підходу до вокальної підготовки обумовлюється складністю вокального мистецтва, що потребує від виконавця широкого спектру вмінь і навичок.

Основи вокальної підготовки починаються з розуміння фізіології голосового апарату, основних принципів дихання та акустики. Виконання вправ для тренування дихання, правильного формування звуків і контролю над вокальним апаратом є базою для подальшого розвитку техніки співу.

Зазвичай, навчання починається з постановки голосу, що включає:

- 1) контроль дихання: робота над діафрагмальним диханням і розвиток навичок, що дозволяють співакові контролювати повітряний потік.

2) розвиток вокальної опори: формування стабільної опори, яка дозволяє вокалісту співати тривалі та складні ноти.

3) резонанс: навчання використанню природних резонаторів тіла для підсилення звуку, що дозволяє досягати більшої глибини та об'єму голосу [20].

Залежно від стилю співу та індивідуальних потреб студента використовуються різні методичні підходи. Вони можуть варіюватися від класичних до сучасних, охоплюючи такі ключові напрямки:

- класичний підхід: орієнтований на розвиток чіткої дикції, рівного тембру та контролю над диханням. Використовується для формування міцної вокальної основи;

- естрадний та джазовий вокал: вимагає гнучкості та свободи в інтонації, експресивного використання голосу та інколи навмисної «грубості» звуку для досягнення ефекту;

- сучасні техніки: методи, що включають вокальні ефекти, зокрема зміни у висоті та тембрі, стилістичні прикраси, а також техніки для виконання складних стилів [20].

Для досягнення високого рівня виконавської майстерності необхідно працювати над розвитком вокальної техніки. Серед головних елементів технічної підготовки виділяють:

- інтонаційна точність: навчання чистого інтонування кожної ноти, з особливою увагою до стрибків і перехідних нот;

- гнучкість голосу: розвиток здатності виконувати швидкі та плавні переходи між нотами, особливо у мелізматичних пасажах;

- дикція і артикуляція: робота над чіткою вимовою звуків і слів для досягнення зрозумілості тексту під час виконання [12];

- вокальні прийоми: оволодіння різними вокальними прийомами, що додають глибини та виразності виконанню [15].

Вокальне мистецтво потребує не лише технічної вправності, а й емоційної стійкості. Артисту важливо подолати страх сцени, тривожність та інші психологічні бар'єри, що можуть заважати вільному виконанню.

Тому важливою частиною вокальної підготовки є розвиток впевненості та здатності до емоційного розкриття.

Сучасна музична педагогіка все частіше звертає свою увагу на підготовку вокалістів різних стилів і напрямків. Саме такий підхід забезпечує сучасному виконавцю повну свободу у формуванні своєї особистості як професійного музиканта і надає можливість найяскравіше розкрити свої природні дані.

Вокал – це мистецтво керування голосом. Багато хто займається постановкою голосу для використання набутих навичок у професійному мовленні (ті, хто публічно виступає, від акторів до професорів) або «просто для себе» – щоб стати більш впевненим у собі, знайти спосіб творчої самореалізації.

Перш за все розглянемо вокальні режими, які обумовлюють специфіку роботи голосового апарату при звукоутворенні в різних регістрах вокаліста.

Під регістром голосу зазвичай розуміють послідовність звуків, які мають однорідний характер звучання. При переході з одного регістра в інший змінюється механізм роботи голосового апарата. Щоб уникнути або згладити різкий перехід між різними механізмами, досвідчений вокаліст змінює спосіб звукоутворення.

Для подальшого дослідження цього питання нам важливо розглянути поняття резонансу та резонаторів. Резонатор, з акустичної точки зору, являє собою обмежений стінками об'єм повітря, в якому виникає резонанс. У людському голосі, як і в акустичному інструменті, є резонаторні порожнини або камери, в яких звук посилюється і набирає нових якостей. Резонатори суттєво підсилюють голос, а також збагачують його тембрально та акустично [15].

Однією з основних умов еталонного звучання вважається «близький звук». При близькому співі апарат так акустично налаштований, що звук не затримується в гортанно-потиличній частині. Близький звук іноді ототожнюють із так званим «відкритим» звуком, що є помилковою думкою. Відкритим звуком часто користуються народні співаки та колективи і механізм опори звуку при такому співі відрізняється від еталонного звучання [1].

У сучасній вокальній педагогіці зазвичай виділяють три регістри: грудний, середній (змішаний/перехідний) і головний. Межі кожного з цих регістрів є індивідуальними для кожного виконавця і значною мірою залежать від особливостей будови голосового апарату [1].

Кожен з існуючих вокальних режимів, про які йтиметься далі, може бути визначений відносно конкретного голосового регістра. Іншими словами, певний вокальний режим зазвичай використовується лише в одному відповідному регістрі голосу, а іноді – в двох регістрах.

З'єднувальні ноти між грудним і головним регістрами утворюють змішаний або перехідний регістр, де плавність переходу голосу по діапазону може порушуватися через м'язові або резонансні фактори [4].

Режим звучання, відомий як «мікст» (англ. *mixed, mix voice* – «змішаний/змішаний голос»), призначений для того, щоб вирішити ці проблеми і забезпечити переходи між нотами на цьому діапазоні.

У режимі «мікст» голосові зв'язки розтягуються, стають тоншими і вже не можуть вібрувати при щільному змиканні. Резонансна задача вирішується шляхом одночасного використання резонаторів глотки і ротової порожнини разом з резонаторами «вокальної маски». Інша проблема, пов'язана з напругою зовнішніх м'язів гортані, вирішується шляхом зменшення обсягу повітря, що надходить до голосових зв'язок під час співу. Іншими словами, «при переході з грудного регістра вокалісту важливо зменшити тиск повітря, щоб зовнішні м'язи гортані розслабилися і дозволили голосовим зв'язкам впоратися з навантаженням» [19, с. 85].

Еталонному звуку притаманна політність, яка дозволяє йому вільно резонувати у просторі. У цьому випадку акустичне середовище, що оточує виконавця, є природним продовженням акустики всередині співацького апарату, і, як наслідок, звук ллється легко. Незважаючи на дзвінкість і політність, еталонний звук насичений низькими грудними частотами, при цьому використовується максимально широкий діапазон як високих, так і низьких частот [25].

Як правило, еталонне звучання близьке до розмовної мови, навіть якщо для співу обрані такі прийоми, як субтон («звук із повітрям»), фрулато (так званий «хрип») та інші режими звучання голосу. Секрет полягає в тому, що звучання розмовної мови акустично є найбільш природним з точки зору анатомії та фізіології людини, оскільки воно відшліфоване процесі еволюції. При співі еталонним звуком та під час розмовної мови спостерігається схожість форми співацького апарату, з тією різницею, що при співі збільшується обсяг надгортанних порожнин апарату.

Еталонний звук вирізняється великою кількістю прийомів і відтінків: нарощування і затихання звуку, різкі зміни тембральної забарвленості голосу, переходи від грудного до мікстового та фальцетного звучання, використання різного роду ефектів (сипи, хрипи, подвоєння звуку тощо). Еталонному звучанню властивий добре розвинений мікстовий і фальцетний спів.

Діапазон такого мікстового та фальцетного співу дуже широкий, а за тембром ці режими мало відрізняються від грудного голосу. Тут слід додати, що тембральна однорідність, схожість різних теситурних режимів – важливий аспект естрадного вокалу. Працюючи над звуком, необхідно прагнути до однорідності звучання.

Говорячи про інструментальність еталонного звуку, слід зазначити, що в основі звукоутворення лежить організований певним чином у вокальному апараті струміль повітря, так званий стовп. Стовп є і причиною виникнення звуку, і його носієм, а також визначає якісні характеристики звуку. Наявність стовпа й опори в процесі співу нагадує гру на духових інструментах. Така аналогія дозволяє копіювати манеру виконання на духових інструментах, їхній тембр, що суттєво впливає на формування еталонного звуку. Якщо порівняти стовп зі смичком, а голосові зв'язки зі струнами, то співацький апарат можна уподібнити до струнних інструментів. Резонатори в цьому випадку виконують функцію деки інструменту. Італійські майстри співу просили учнів уважно слухати скрипку та віолончель, досягаючи при цьому схожості вокального

звучання за тембром, манерою ведення звуку та фразуванням. Таке копіювання залишається актуальним і в роботі над еталонним звуком.

Отже, основні характеристики еталонного звуку зводяться до його близькості до розмовної манери звукоутворення, тембрального багатства, яскравості та широти діапазону. Поєднання техніки академічного вокалу, народного співу та низки специфічних прийомів, таких як розщеплення, драйв, субтон, обертоновий спів, глісандо, фальцет, йодль, штробас – характерні для естрадного співу [41].

Ми розглянули основні режими звучання голосу, на яких вокаліст будує музичне полотно. Далі перейдемо до декоративних елементів – вокальних прийомів, які використовуються вибірково і не є основними способами видобування звуку.

Один із найефектніших вокальних прийомів – це «субтон» або «звук з повітрям». Хоча він може здаватися простим, насправді його виконання вимагає певного вміння. Цей прийом частково нагадує шепіт, проте він потребує значних витрат повітря під високим тиском.

При використанні «субтона» голосові зв'язки працюють у напруженому режимі: вони не повністю змикаються і не мають повної еластичності. В результаті, хоча повітря подається з великим тиском, зв'язки не можуть вібрувати еластично, що робить звучання більш жорстким. Цей режим часто характеризують як «тонке змикання». В деяких вокальних системах «субтон» також називають фальцетом, хоча на наш погляд цей прийом не слід плутати з фальцетом на високих нотах чоловічих голосів.

Приклади цього прийому можна почути в джазі та поп-музиці, наприклад, у Тоні Брекстон або Шер.

Для кульмінаційної точки або особливого акценту в вокальній композиції дуже ефектним є прийом, відомий як свисток (англ. whistle). Цей прийом унікальний, тому його часто виділяють як окремий регістр. Зазвичай він доступний у діапазоні: для жінок – від ноти «до» третьої октави, для чоловіків – від ноти «до» другої октави.

Свистковий регістр характеризується особливим режимом змикання голосових складок – вокальним флажолетом, коли одна частина голосових складок щільно стискається і перестає вібрувати, а інша частина створює вібрації. Чим вища нота, тим коротша частина вібруючих голосових складок. Свисток не має жодного тембрального відтінку чи артикуляції, проте є дуже виразним вокальним прийомом, що свідчить про високий рівень професіоналізму виконавця.

Деякі вокальні прийоми використовуються для додаткового тембрового забарвлення. Один з таких прийомів — «гроул» (англ. growl), що характеризується хрипким звучанням. Цей інструментально-вокальний ефект відноситься до екстремального вокалу. До «гроулу» може бути доданий перкусійний ефект «ратл» (англ. rattle — «брязкіт, тріск»). «Ратл» може використовуватися окремо від інших екстремальних прийомів.

«Розщеплення» як прийом естрадного співу відрізняється особливістю виконання, при якій до чистого звуку додається певна частка іншого звуку, що являє собою немусичний звук, тобто шум. У цьому випадку дихальний потік ніби розщеплюється на два (до розщеплення можна віднести деякі прийоми народного співу, наприклад, «горловий спів», а також широко відомі субтон і драйв) [34].

Драйв – один з найважливіших прийомів в арсеналі вокалістів. Він має підвиди: гроулінг, рик, хрипкий голос, дет-вокал тощо. Для класичних вокалістів цей прийом є неприпустимим.

Обертоновий спів, відомий як «горловий», характерний, зокрема, для східної культури. Його суть полягає в розщепленні обертонів основного тону, що дозволяє виконувати двозвуччя.

Прийом глісандо, відомий як «слайд», характеризується плавним переходом з ноти на ноту, а фальцет (спів «без опори») дозволяє розширити діапазон у бік високих нот і часто зустрічається в джазі та поп-музиці.

Йодль – «тирольський спів» – полягає в різкому переході з співу «на опорі» на фальцет. У сучасній музиці широко використовують такі виконавці, як

Долорес О'Ріордан або Аланіс Моріссетт. Популярним є і так званий «зворотний йодль» – різкий перехід з фальцету на «опору». Приклади виконання цього прийому можна знайти в піснях Лінди Перрі.

Для прийому «штробас» характерно відтворення низьких нот, які неможливо співати нормальним голосом, оскільки звук дуже специфічний і використовується рідко. Наприклад, Бритні Спірс у пісні «Oops, I Did It Again».

Реттл (англ. «rattle» – брязкальце) – специфічний прийом у сучасній музиці, за допомогою якого вокалісти досягають хрипкого, перкусійного звучання або «ричання». Одним із найяскравіших прикладів цього звучання є голос легендарного Луї Армстронга. Сучасні вокалісти часто використовують цей прийом на початку звуку, створюючи ефект «підсиленого» голосу.

Рифи та ранси (англ. «riffs and runs» – рифи та «пробіжки») – це популярний вид орнаментики в сучасній музиці, який вимагає рухливості голосу. Це швидкі розспіви, які використовуються як прикраса для створення мелодійного та ритмічного різноманіття. У класичній музиці існує схожий термін – мелізми (грец. «melisma» – пісня, мелодія), який позначає групу вокальних прикрас, що використовуються виконавцем (трель, групето, форшлаг, мордент тощо) [34].

Фрай (англ. vocal fry – «смажений вокал») у західній вокальній практиці виділяється як окремий регістр голосу, який характеризується глухим, скрипучим звучанням. При цьому прийомі голосові складки працюють розслаблено, без напруги, вільно вібруючи без залучення інших м'язів вокального апарата. «Фрай» фактично є атональним, тобто не має певної висоти в звучанні і використовується для виразності практично в будь-якому стилі сучасного вокалу.

Крім того, «фрай» може застосовуватися як вправа, що покращує еластичність голосових складок, готує їх до майбутньої роботи та допомагає зняти м'язове напруження.

Сьогодні в сучасному вокалі дуже популярна і актуальна здатність вокаліста імпровізувати з основною мелодійною лінією, змінювати її, ускладнювати ритмічно та доповнювати мелізмами.

Мелізматика є одним з методів орнаментзації вокальних та інструментальних творів, інакше кажучи, це спосіб прикрашання основної мелодії додатковими мелодичними фігурами. У сучасній вокальній культурі не висуваються обов'язкові вимоги до володіння, демонстрації та використання елементів «мелізматики» у виконанні. Проте від професійних виконавців за замовчуванням очікується високий рівень майстерності в «мелізматичному» співі [41].

З технічної точки зору, при роботі з мелізмами важливо підтримувати гортань у нейтральному або завищеному положенні, оскільки це забезпечує її більшу рухливість і дозволяє виконувати «мелізматичні» пробіжки, точність і чіткість інших елементів мелізматики з високою швидкістю. Крім того, щелепа повинна бути розслабленою і рухливою, що допомагає уникнути зайвого м'язового напруження вокального апарату під час виконання мелізмів.

Терміни *runs*, *riffs*, *curls*, *loops* є загальноприйнятими для мелізматичних структур сучасного вокалу.

Перелічені естрадно-вокальні прийоми застосовуються в залежності від стилістичних особливостей пісенного жанру. Робота вокаліста з вокальними прийомами і режимами в різних стилях сучасної вокальної музики збагачує технічні, аудіальні та емоційні можливості голосу, розкриває нові «відтінки» звучання виконавця і дозволяє створювати власний вокальний дизайн будь-якого твору, використовуючи всі можливості імпровізації.

Таким чином, що для виховання конкурентоспроможного естрадного співака необхідна не лише постановка голосу (актуальна для будь-яких видів вокалу), але й освоєння еталонного звучання, широкого спектра технічних прийомів, формування «свого» унікального, неповторного звучання – як специфіки естрадного співу.

Також зазначимо, що до виконавських навичок, які дозволяють якісно інтерпретувати пісенний матеріал, належать не тільки вокально-технічні прийоми, але й широкий спектр психологічних та когнітивних здібностей. Сюди входить здатність до творчої рефлексії під час роботи з піснями, мовленнєві навички, знання суспільно-культурного контексту, в якому створювалася композиція, уміння імпровізувати в межах жанру або виходячи за його рамки, а також здатність, за потреби, відходити від «еталонного» виконання для створення власної інтерпретації.

Кожне виконання пісенного твору має бути унікальним творчим актом. Багато західних і вітчизняних педагогів вважають, що суть музики полягає в живому виконанні, а не в «німій» нотній партитурі, яка описує нормативне «ідеальне» виконання. У кожній окремій інтерпретації нотний текст повинен набувати унікального характеру і звучання, яке підвищує його естетичну цінність та збагачує зміст [15].

У сучасній музичній традиції особливо помітно відхід від догматичних норм виконання твору на користь інтерпретації. Це часто проявляється у вокальному виконанні, коли співак додає до твору нові елементи або адаптує його мелодію. Як і в мові, де кожне слово має своє значення і вимову, так і в музиці кожна нота має неповторне звучання та може бути по-різному інтонована або інтерпретована виконавцем.

Здатність майбутнього артиста до якісної інтерпретації твору є однією з ключових професійних навичок. Він повинен не тільки точно розуміти авторський задум, але й уміти узгоджувати свої особисті погляди на твір із авторськими, враховуючи при цьому культурно-історичний контекст, у якому цей твір був створений.

Оскільки сучасна естрада увібрала в себе велику кількість мелодій і ритмів різних народів, її стилістичне різноманіття є надзвичайно широким. Тому майбутній співак повинен добре орієнтуватися в жанрах і вокальних стилях сучасної популярної музики, яких сьогодні існує чимало. Серед них: джаз, соул, ритм-енд-блюз, фанк, поп, рок, фолк, кантрі, регі, хіп-хоп, реп.

Кожен з цих стилів існує у тісній взаємодії з іншими і базується на одній основі вокальної механіки звукоутворення.

Таким чином, окрім основних навичок володіння голосом, існує безліч додаткових вокальних прийомів і технік, які значною мірою визначають конкретний вокальний стиль та індивідуальність кожного виконавця. Кожна окрема вокальна техніка чи прийом подібна до кольорів для художника: ці кольори можна змішувати, віддавати перевагу певній палітрі, робити їх яскравішими або, навпаки, приглушувати їх звучання в загальному контексті.

Для української музичної естради не всі прийоми естрадного співу є актуальними. Тим не менше, володіння найбільш відомими естрадними вокальними прийомами є показником професійного рівня виконавця.

Успішний вокаліст не тільки виконує технічно правильний спів, але й передає зміст пісні, створюючи цілісний сценічний образ.

2.2. Теоретико-методичні засади розвитку вокально виконавської варіативності у процесі професійної підготовки естрадного співака

Наразі здійснено значну кількість наукових розробок, предметом яких є різні аспекти функціональності та анатомічних особливостей голосового апарату. Це дає можливість удосконалюватись сучасним вокальним методами, за допомогою яких естрадний співак може ефективно та безпечно розвинути свій голосовий апарат, оволодіти широким спектром вокальних прийомів (розвинути власну вокально-виконавську варіативність) і навіть стати універсальним виконавцем будь-яких вокальних стилів. Разом з тим теоретико-методичне забезпечення означеного процесу наразі розроблене недостатньо вичерпно, а конкретні методичні рекомендації не оприлюднено у відкритому доступі, відповідно, дослідження методичних основ розвитку вокально-виконавської варіативності майбутніми співаками у процесі професійної підготовки можна вважати однією з актуальних напрямків проблем вокальної педагогіки.

Різні складові вокальної підготовки висвітлені у наукових працях американських, британських дослідників і викладачів, блогерів (Д. Ашрапової,

П. Бабакової, Д. Естіл А. Єгорової, Е. Дорнгоф, М. Клімек, К. Стейнхауер, А. Мартінеза, К. Сальтсбурі, К. Штайнгаузер, К. Телліс, Т. Ллойда). Водночас наразі відсутні наукові праці, присвячені теоретико-методичним основам розвитку вокально-виконавської варіативності естрадних співаків.

Методичні засади вокальної підготовки об'єднують різноманітні аспекти, включаючи техніку співу, сценічне мистецтво, психологічну готовність та інтерпретацію. Такий підхід дозволяє виховати всебічно розвиненого вокаліста, здатного впевнено й виразно виступати перед аудиторією. Важливість системної вокальної підготовки в тому, що вона надає співакові не лише інструменти для вдосконалення техніки, але й засоби для досягнення особистісного росту та емоційного розкриття на сцені.

Одним з методичних підходів, в основі якого лежать наукові дослідження є Estill Voice Training (EVT). Він фундаментально ознайомлює здобувачів з анатомією вокального апарату, побудовою його окремих структур і м'язів, залучених до звукоутворення та механізмів їх взаємодії. Через усвідомлення всіх нюансів роботи голосового апарату співак вчиться контролювати його структури: положення гортані, роботу персневидного та щитовидного хрящів, справжніх і несправжніх голосових складок, язика, губ, піднебіння, органів вокального дихання [34].

Також варто зазначити, що дихання не становить ізольований процес, а поєднується з процесом звучання голосу. Апарат гортані бере участь у регуляції дихання, а тому великого значення набуває узгодженість роботи дихального і голосового апаратів. Тільки спільна діяльність дихання і звучання голосу може забезпечити їх нормальний фізіологічний розвиток [36].

Структури голосового апарату є складовими «рецепту» звуку, навчившись контролювати кожную з них окремо, можна навчитись надавати своєму голосу різні відтінки, різні вокальні якості, змінювати тембр голосу. За допомогою коригування положення вокальних структур естрадний співак може вирішувати будь-які вокальні завдання, а також позбутися вокальних недоліків.

Поступово свідомо вивчаючи та тренуючи різні режими роботи голосових складок, шийно-головне та торсове анкерування, несправжні голосові складки, нахил щитовидного хряща, скорочення складки черпало-надгортанної, роль персневидного хряща, а також артикуляційні структури, такі як положення гортані у вокальному тракті, положення язика, м'якого піднебіння, нижньої щелепи та губ, естрадний співак ефективно навчається різним вокальним прийомам та з легкістю використовує їх у творах, які виконує [41].

Тенденції в сучасному естрадному вокальному виконавстві вказують на те, що особливо цінним технічним вмінням для вокаліста є його здатність співати різноманітно (вокально-виконавська варіативність). Цінується художня виразність – можливість використовувати різні «фарби голосу», робити тембральні контрасти. Досягти цього може допомогти підхід «Estill Voice Training» («EVT») [42;44]. У класифікації EVT виокремлено вісім варіантів звучання, що мають певні назви і орієнтовний «рецепт» звуку: «Speech», «Falsetto», «Sob», «Nazaliaed twang», «Oral twang», «Belting», «Opera».

Доцільно розглянути означені «вокальності» докладніше [34;35].

1. «Speech» – «вокальність», названа так, оскільки, її звучання схоже з повсякденною мовою, мовою дикторів, радіо- і телеведучих. Згідно з особливостями «рецепту» звуку «speech», її діапазон обмежується модальним регістром. В музиці зустрічається в різних стилях: фолк, поп, джаз, мюзикл, а також в речитативах опер. Для відтворення цієї вокальності голосові складки мають знаходитися в товстому режимі змикання, несправжні голосові складки нейтральні, щитовидний хрящ нейтральний, персневидний хрящ також нейтральний, СЧН не скорочена, положення гортані нейтральне, положення м'якого піднебіння високе, положення язика нейтральне, шийно-головне та торсове анкерування розслаблене, положення щелепи середнє, положення губ середнє.

Найпростіший спосіб виявити цю «вокальність» і сформулювати звук в ній – через розмову. Наприклад, порахувати від одного до п'яти та на рахунок «п'ять» подовжити звук на одній висоті. Потім можемо подовжити звук на кожен

рахунок від одного до п'яти. Після цього можна приступати до тренування даної вокальності вже включаючи зміну звуковисотності. Відпрацьовувати цю вправу буде зручніше використовуючи тверду атаку звуку для стимулювання роботи в голосових складках.

Мовне звукоутворення відкриває найпростіший шлях до роботи з резонаторами, що найкращим чином відповідає інструментальності еталонного звуку. Така система звукоутворення є найбільш контрольованою свідомістю людини, а отже, дозволяє досягати легкості, швидкості й точності інтонації, властивих еталонному звучанню завдяки природності форми співацького апарату. Звук, близький до розмовної мови, дозволяє досягати найтоншої емоційності виконання, адже яскрава емоційна забарвленість звуку є однією з основних характеристик жанру в цілому та еталонного звуку зокрема.

2. «Falsetto». Дану «вокальність» використовують співаки практично в усіх сучасних стилях, а також виконавці народної музики і, в окремих випадках, академічні вокалісти. Зазвичай ця «вокальність» не використовується для співу одразу великих музичних епізодів і, тим паче, повністю музичних творів, а використовується скоріше як «фарба». Хоча є виконавці, які співають фальцетом та його модифікаціями майже повністю всю композицію. Звук відповідної «рецептури» за EVT легкий, повітряний, обов'язково тихий. За «рецептом» звуку вокальності «falsetto»: голосові складки в жорсткому режимі змикання, дуже часто спів в цьому режимі супроводжується придихальними атаками (як різко, так і поступово придихальними), несправжні голосові складки нейтральні, положення щитоподібного і перснеподібного хрящів нейтральне, скорочення СЧН відсутнє, положення гортані середнє, положення м'якого піднебіння високе, положення язика середнє, шийноголовне та торсове анкерування розслаблене, положення щелепи середнє, положення губ також середнє. Ключовий елемент вокальності «falsetto», визначаючий її як «вокальність», – це жорсткий тип змикання голосових складок і чутне в голосі повітря. Хоча в традиційній академічній школі терміном «фальцет» також могли позначати звук на тонкому режимі змикання голосових складок без чутного в звуці повітря, який

використовували в верхній частині діапазону. Однак у такого звуку також має бути особливість – це змінена або діагональна пласкість голосових складок.

Фальцет – це якість звуку, який характеризується як «повітряний», «нещільний» або «тембрально збіднений». Вокаліст може використовувати фальцет на будь-якій висоті тону, хоча найчастіше його застосовують у верхній частині діапазону. Це пов'язано зі зміною роботи голосових зв'язок, що збільшує кількість повітря в звуці. Фальцет може використовуватися як самотійно, так і в поєднанні з іншими прийомами.

Тренувати цю «вокальність» можна за допомогою різних вокальних вправ. Спочатку можна через видавання голосного звуку «у» так, ніби ми дмухаємо в горлечко пляшки, при цьому ми маємо відчувати повітряність і невеликий ступінь роботи голосових складок, а також нейтральний стан усіх інших структур. Такий прийом можна повторити і з іншими голосними. Далі ми можемо тренувати гаму та вправу «сирена» на жорсткому режимі змикання голосових складок. Зручніше всього проспівувати гами зверху вниз, а також буде корисним зробити і навпаки.

3. «Cry» та «Sob». Ці споріднені «вокальності» емоційно і за голосовими відтінкам пов'язані з плачем, плакучою м'якою фонацією. «Вокальність» «cry» – це більш світлий, легкий плач, вокальність «sob» – більш затемнений його варіант. Дані «вокальності» доволі тихі та м'які по звучанню. Використовуються в джазі, блюзі, зустрічаються в соул та поп музиці, а також в опері на піаніссімо. Вокальність «cry» часто інтерпретують як головний голос.

Вокальний прийом, відомий як «край» (англ. cry — «хникати»), на відміну від «соба», звучить чітко і тонко, надаючи голосу відтінок «світлого суму». «Край» використовується в перехідному та головному регістрах, тобто на тонкому еластичному змиканні голосових складок. Коли ми видаємо «плаксиві» звуки, щитоподібний хрящ у гортані робить відповідні рухи, що допомагає голосовому апарату більш плавно й рівно проходити через перехідні ноти.

«Рецептура» «sob» за EVT: голосові складки тонкі, несправжні складки розкриті, щитовидний хрящ в нахиленому стані, персневидний хрящ

нейтральний, скорочення СЧН відсутнє, положення гортані низьке, положення м'якого піднебіння високе, язик також високий, шийноголовне та торсове анкерування знаходяться у великому номері роботи, положення щелепи і положення губ середнє. «Рецепт» вокальності «cry» дуже схожий на рецепт вокальності «sob». Однак у них є ключова відмінність, яка передусім пов'язана з положенням гортані, а положення гортані у свою чергу впливає і на роботу в анкеруванні. У «рецепті» «вокальності» «cry» анкерування голови та шийі дещо працює, а торсове анкерування розслаблене. По всіх інших пунктах ці «вокальності» співпадають один з одним. Ключова їх характеристика – нахил щитовидного хряща, а також тонке змикання голосових складок. Для його виконання вокалісту потрібно опустити гортань, підняти м'яке піднебіння і ніби глухо «поплакати» на тих нотах, де хочеться додати глибини або густоти. Вокалісти зазвичай використовують «sob» переважно в грудному регістрі, на щільному смиканні голосових складок.

Знайти «sob» можна за допомогою глісандо вниз та зафіксувати на найнижчій ноті відчуття низької гортані, розкриття хибних складок та шийно-головне анкерування. Далі можна тренувати «sob» за допомогою глісандо на йотованих голосний «я», «ю», «є», «ї», «йо». Щоб знайти «cry» можна використати недзвінке нявкання, при цьому ми маємо відчувати меншу роботу в анкеруванні, ніж у вокальності «sob». Звук виходить більш голосним та ясним, ніж у «sob». Тренувати «cry» можна за допомогою глісандо на «ng».

«Вокальності» «cry» та «sob» розповсюджується на весь робочий діапазон. «Sob» часто використовується як терапевтична «вокальність» для зняття втоми з голосу і як спосіб співу на репетиціях у «неповний голос». При співі більш високих нот на «sob» варто пам'ятати, що гортань таки має підніматися. Не слід прикладати занадто великих зусиль у м'язах гортані, щоб утримати її якомога нижче [5].

4. «Nasalized twang». У сучасному вокалі твенг широко використовується у мюзиклах, поп музиці, соул, R&B, рок музиці та в інших жанрах. Ключова його якість – наявність скорочення черпало-надгортанної складки. В «рецептурі» за

EVT структури голосового апарату працюють так: режим голосових складок тонкий, найбільш зручна атака звуку м'яка, несправжні голосові складки розкриті, положення щитовидного хряща нахилене, положення персневидного хряща нейтральне, СЧН скорочена, положення гортані високе, положення м'якого піднебіння середнє, положення кореня язика високе, шийно-головне анкерування відносно розслаблене, торсове анкерування розслаблене, положення нижньої щелепи та губ середнє.

Тренувати твенг можна почати з того, що ми беремо стабільний звук на «ng», потім переводимо м'яке піднебіння у середнє положення співаючи голосний звук «і», а потім, зберігаючи високе положення язика утримуючи бокові його краї в контакті з верхніми боковими зубами, ми скорочуємо черпало-надгортанну складку роблячи звук дзвінким. Далі потрібно вирівняти дзвінкість усіх голосних на одній ноті, а потім вирівняти дзвінкість усіх нот в межах гами.

Дана «вокальність» розповсюджується на весь діапазон, де голосові складки можуть працювати в тонкому режимі.

5. «Oral twang» відрізняється від «Nasalized twang» лише одним структурним елементом – положенням м'якого піднебіння, в цій вокальності воно знаходиться у високому положенні.

Тренувати «Oral twang» можна відтворивши частину схеми для назального твенгу: відтворити звук на «ng» на тонких голосових складках, потім перевести його в голосний «і», підключити скорочення черпало-надгортанної складки а потім різким рухом підняти м'яке піднебіння. Якщо в момент виконання вправи зробити пальцевий тест і закрити ніздрі, звук при цьому не має мінятися. Далі ми також вирівнюємо дзвінкість голосних нот та нот у гамі [19].

«Тванг» використовується як прийом, коли вокалісту потрібно додати звучанню дзвінкості, металевості або пронизливості. Варто зазначити, що цей ефект не підходить усім, і вокаліст разом з педагогом повинні оцінювати його звучання на слух. Цей прийом може бути використаний у будь-якому з вокальних регістрів для досягнення певного звучання.

«Тванг» природно присутній у розмовній мові носіїв англійської мови, створюючи відчуття «носового» звуку через виражену «назальність». Проте це не означає, що вокаліст співає «в ніс».

«Тванг» може бути використаний не лише для досягнення певного характеру звучання, але й як технічний інструмент вокаліста. Наприклад, він може допомогти видобути яскраву і дзвінку ноту, яка виходить за межі звичайного «белта».

6. «Belting». У сучасній музиці белтінг використовується в мюзиклах, госпел, поп і рок музиці. Це найінтенсивніший вокальний звук, але його діапазон обмежений. У «рецепті» «вокальності» «belting» за EVT такі структури: товстий режим роботи голосових складок, несправжні голосові складки розкриті, положення щитовидного хряща нейтральне, положення персневидного хряща нахилене, СЧН скорочена, положення гортані високе, положення гортані, м'якого піднебіння і кореня язика високе, шийно-головне і торсове анкерування активно працює, положення нижньої щелепи та губ середнє, плоскість голосових складок горизонтальна. Ключовим моментом в «рецептурі» белтінгу є нахил персневидного хряща, саме цей механізм дозволяє співати вище другого перехідного порогу зберігаючи голосові складки у товстому режимі змикання.

Тренувати белтінг можна почати з емоційних викриків «ей» та «йей», вдих перед цим має бути неглибокий, використовуємо тільки м'яку або тверду атаку звуку, при природньому здоровому крику у нас автоматично включається шийно-головне та торсове анкерування, гортань приходить у високе положення, підключається СЧН і звук виходить потужний та яскравий. Далі можна спробувати підвищити звуковисотність, подовжити цей звук у часі і співати гаму вверх і вниз. Белтінг зазвичай не використовується для виконання пісні від початку до кінця, а скоріше для кульмінаційних нот фрази [19].

При використанні «белта» вокалісту потрібно підтримувати щільне змикання голосових зв'язок на високих нотах. Гортань переходить у підвищене положення, м'яке піднебіння залишається або в нейтральному, або підвищеному положенні, резонанс звуку відчувається і зберігається переважно в гортані і

ротовій частині глотки. За характером звучання «белт» є найбільш яскравим, насиченим, «металевим», об'ємним і гучним.

Техніка белтінгу активно використовується в естрадній музиці, і багато відомих артистів демонструють її майстерність у своїх піснях. Ось кілька прикладів, де вона яскраво представлена:

1. Whitney Houston – «I Will Always Love You» – кульмінаційні високі ноти в приспіві, особливо в останній частині пісні, де вокалістка досягає потужних звуків, що стало візитною карткою белтінгу.

2. Adele – «Rolling In The Deep» – у цій пісні Адель використовує белтінг як в куплетах, так і в приспіві, створюючи насичені й емоційні моменти.

3. Christina Aguilera – «Beautiful» – белтінг присутній як у приспіві, так і в бриджі, надаючи пісні додаткові емоційні акценти.

4. Celine Dion – «My Heart Will Go On» – белтінг можна почути на початку другого приспіву, де голос співачки досягає драматичних і потужних висот.

5. Lara Fabian – «I Will Love Again» – в приспіві та бриджі використана техніка белтінгу, яка підкреслює драматизм і силу емоцій.

6. Tony Braxton – «Un-Break My Heart» – у цій пісні белтінг застосовується в приспіві, створюючи особливе звучання та емоції.

Ці приклади показують, як белтінг використовується для посилення виразності та передачі емоцій через вокал.

Протилежним до «белтінгу» режимом звучання є головний голос (англ. head voice). Він, як правило, формується в межах головного регістра, хоча іноді можуть бути задіяні ноти змішаного регістра. При роботі в цьому режимі голосові зв'язки залишаються еластичними і зникають лише по краях, на відміну від «белтінгу», що призводить до відсутності високого тиску повітря через меншу площу опору.

Резонанс головного голосу знаходиться переважно в області «вокальної маски»: носі, носоглотці, додаткових пазухах носа (гайморових порожнинах), лобних і скроневих пазухах. Головний голос добре відчувається в ліричних піснях, на початкових стадіях розвитку композиції і на етапі затухання після

кульмінації. Він має тонкий, ніжний і романтичний характер, не потребує гучності, напору або агресивної подачі; ефектно звучить при різкій зміні вокальних режимів, наприклад, при переході з «белту». Під час вокалізації головним голосом важливо забезпечити, щоб м'яке піднебіння не переходило в надто високе положення, яке може зробити звучання голосу надмірно академічним.

7. «Опера». Дану «вокальну» якість ми можемо почути у оперних театрах і залах, де виконується класична музика. «Рецепт» «опера» за EVT передбачає таку роботу голосових структур: режим роботи голосових складок може бути як товстим, так і тонким, несправжні голосові складки у розкритому стані, положення щитовидного хряща нахилене, положення персневидного хряща нейтральне, СЧН скорочена за винятком співу на піанісімо, положення гортані низьке, положення м'якого піднебіння та кореня язика високе, шийно-головне та активне торсове анкерування, положення нижньої щелепи та губ середнє. Ключовими структурами в «опера» є низька гортань, скорочення СЧН і великий номер роботи анкерування [19].

Знайти дану вокальність можна за допомогою відтворення звуку «ng», далі піднімаємо м'яке піднебіння до середнього положення і співаємо назалізований «і», скорочуємо СЧН, а потім повністю піднімаємо м'яке піднебіння та активуємо анкерування шийї, голови і торсу, останнім кроком буде зниження гортані. Тренуємо цю «вокальність» на різних голосних, та співаючи гаму.

Варто також зазначити, що відчутною перевагою роботи через вокальні структури є налагодження взаєморозуміння між викладачем та здобувачем освіти.

Якщо викладач знає теорію вокальних структур, вміє їх контролювати та чути, а також навчає цим моментам здобувача освіти, то на заняттях естрадним співом викладач може давати конкретні, чіткі завдання і заняття завдяки цьому проходить продуктивніше. А з часом, вивчаючи та тренуючи структури вокального апарату, у здобувача вищої освіти загострюється вокальний слух, що

дає йому можливість краще чути і аналізувати звучання інших вокалістів та власне звучання.

Таким чином ефективним методом удосконалення розвитку вокально-виконавської варіативності у процесі професійної підготовки естрадного співака є робота зі здобувачами вищої освіти – естрадними співаками щодо вивчення структур голосового апарату. Користуючись все більшою популярністю серед українських фахівців у сфері естрадного співу, цей методичний підхід EVT дає можливість значно розширити технічні можливості голосу співаків-початківців. Опанування у процесі професійної підготовки варіантів звучання («вокальностей») відповідно до методичного підходу EVT значною мірою сприятиме розвитку вокально-виконавської варіативності майбутніх естрадних співаків.

2.3. Методичні засади тренуванні вокального апарату у різних естрадних школах

Підготовка естрадних виконавців повинна здійснюватися на основі поєднання базової класичної вокальної підготовки та формування (на їхній основі) специфічних навичок звукоутворення, особливих виконавських прийомів, а також додатково – знань і вмінь щодо використання сучасних носіїв музичної інформації та технічних засобів, які застосовуються при естрадному співі. Завдяки такому поєднанню навчальний процес будується в діалектичній єдності з процесом формування загальних базових співочих умінь та специфічно-естрадних навичок. Важливим на цьому етапі є уточнення загальних та особливих компонентів навчання фахівців відповідного профілю. Загальним, на нашу думку, є те, що і класичний вокал, і естрадний спів виконують властиві кожному виду мистецтва функції: виховні, гедоністичні, виразні, розважальні.

Формування специфічних навичок естрадного співу має здійснюватися на основі класичної вокальної підготовки [41]. Процес виховання співака в цьому випадку об'єднує в собі міцні та ґрунтовно відпрацьовані навички вокального дихання, звукоутворення, вміння відтворювати форму, архітектоніку твору. Ми

спираємося на значний досвід світових і вітчизняних естрадних «зірок» (Фредді Мерк'юрі, Вітні Г'юстон, Олександр Пономарьов) вокальна підготовка яких відповідає вимогам виконання класичної музики.

Ці виконавці володіючи академічною вокальною технікою присвятили себе «легкій» музиці, у якій досягли широкого визнання, не в останню чергу завдяки своїм вокальним можливостям.

Загальна та спеціальна підготовка мають сприяти збагаченню духовного світу виконавця і, водночас, забезпечити оволодіння технологією естрадно-співочого інтонування. Однією з суттєвих відмінностей музичної мови в естрадному репертуарі є її простота, виразність, відносно невеликий діапазон, легка для сприйняття мелодійна основа. Саме доступність музично-виразних засобів забезпечує твору впізнаваність і робить його популярним серед широкої аудиторії.

Досвід педагогів, які працюють у галузі естрадного вокалу, показує, що в практиці постановки голосу в естрадній манері найчастіше застосовується метод «співу в розмовній позиції».

Методику співу в розмовній позиції розробив американський педагог Сет Ріггс. Суть запропонованого методу полягає в тому, щоб під час співу гортань перебувала в такому ж положенні, як і під час мовлення («незалежно від регістру та гучності» [43, с. 2]). Ця умова, на думку автора, дозволяє під час співу використовувати голос так легко й комфортно, як і під час розмови. Тому Ріггс робить висновок, що в результаті опанування саме цією технікою співу голос функціонує найкращим чином.

Автор акцентує увагу на стабілізації гортані та, як вторинний аспект, на організації правильного співочого дихання. Ріггс підкреслює, що не слід спеціально займатися диханням», достатньо розслабити зовнішні м'язи та привести гортань у такий стан, у якому вона не рухатиметься [43].

Зазначимо, що американський педагог поділяє думку щодо виховання у естрадних співаків резонансних відчуттів під час співу [23].

Американська актриса і театральний педагог Крістін Лінклейтер розробила унікальну методику, яка сприяє звільненню індивідуального, творчого голосу [19]. Незважаючи на те, що цей метод був створений для сценічної творчості драматичного актора, він активно застосовується у практиці підготовки естрадних співаків.

Авторка запропонувала систему вправ для досягнення головної мети методу – «змусити інтелект формувати голос у прямому контексті з емоційними імпульсами, не створюючи при цьому перешкод» [19, с. 86]. Методика включає цілий ряд вправ, спрямованих на звільнення та усвідомлення процесу неконтрольованого дихання, а також на загальну релаксацію. Підкреслюється, що процес дихання неможливо контролювати свідомо.

Для стимуляції глибокого рефлексорного дихання педагоги, які працюють за системою К. Лінклейтер, використовують спеціально обладнані столи, що дозволяють студенту перебувати у перевернутому положенні головою вниз.

Книга К. Лінклейтер «Звільнення голосу» багаторазово видавалася у найбільших видавництвах США і була перекладена багатьма мовами. За цією методикою займається більшість театральних і естрадних шкіл Америки.

Отже, огляд наукових досліджень, методичних посібників і розробок у галузі постановки естрадного голосу дозволив зробити висновки про недостатню розробленість заявленої проблеми в теорії та практиці естрадного вокалу. Педагоги, які працюють у цьому напрямку, не мають недостатньо науково обґрунтованих і перевірених на практиці методичних посібників та розробок із виховання вокалістів у контексті музичного мистецтва естради.

Існуючі методики базуються на різноманітних методологічних підходах, які іноді мають певне обґрунтування, але нерідко є випадковими та дискусійними. У зв'язку з цим особливо цінною є фіксація педагогічного досвіду провідних вокальних педагогів, які на практиці довели єдність теорії та практики, створивши оптимальні умови для плідної виховної роботи з професійними естрадними співаками.

На нашу думку, основою стратегії та тактики вокально-педагогічних методів естрадних шкіл є принцип *цілісності голосового апарату* співака. Цей принцип полягає в тому, що всі частини голосового апарату: дихання, гортань, резонатори – тісно взаємопов'язані між собою трьома видами прямих і зворотних зв'язків (нервово-фізіологічними, пневматичними, акустичними) і утворюють єдину систему [1].

Виховання у молодих естрадних співаків резонансної техніки співу призводить до якісних результатів: єдинорегістрового широкого діапазону та тембрової насиченості голосу, тривалості дихання та володіння кантиленою, чіткості вимови та точності інтонації, що дозволяє вільно оперувати специфічними вокально-технічними прийомами. Технічна свобода у співі обумовлює також уміння максимально яскраво виразити голосом художній образ вокального твору.

Робота зі студентом щодо опанування ним певної майстерності виконавства ставить перед педагогом низку складних і конкретних завдань, успішне вирішення яких у кожному окремому випадку потребує значного досвіду, глибокого аналізу та гнучкого підходу до виховання технічних і художньо-творчих здібностей студента.

Збереження вокальної та виконавської індивідуальності – одне із завдань педагога з естрадного вокалу. Педагог визначає, коли потрібно застосувати традиційний голосовий тренінг, а коли слід лише підкреслити індивідуальність студента.

Правильне формування голосу естрадного співака передбачає вміння вільно оперувати вокально-виразними та дикційними засобами, які підпорядковуються загальній виконавській меті – втіленню художнього образу (як музичного, так і сценічного).

Під час навчання в класі естрадного співу студенти мають (рис.2.1)

Рисунок 2.1. Завдання навчання у класі естрадного співу [2].

Еволюція вокального мистецтва на естраді вимагає від співаків точного й тонкого психологічного проникнення в емоційний та інтелектуальний зміст музичного твору. Сучасний співак має вміти відтворювати найтонші відтінки людських емоцій, оскільки специфіка естрадної драматургії передбачає глибоке занурення виконавця у внутрішні процеси «життя людського духу».

Естрадний виступ вимагає від співака величезної концентрації творчих зусиль для втілення художнього образу за мінімальний час. Співак на естраді – це співрозмовник, здатний змусити слухачів уважно слухати й підкорити собі глядачів під час виступу. Уміння впливати на зал, налагоджувати пряме спілкування з аудиторією – це специфічні навички, які має опанувати сучасний естрадний співак, використовуючи мікрофон як засіб досягнення художньої мети.

Велике значення під час використання звукопідсилювальної апаратури має формування навички постійного слухового самоконтролю як у процесі навчання,

коли необхідні координації лише починають формуватися, так і в період творчої діяльності на сцені.

У класі естрадного співу студент навчається працювати з мікрофоном, мікшерним пультом тощо. Навички роботи з мікрофоном мають бути відпрацьовані до автоматизму.

Кожен студент у процесі роботи повинен бути для педагога об'єктом постійної уваги та суб'єктом творчого діалогу-спілкування з метою вивчення всіх його можливостей на кожному етапі розвитку.

Репертуар підбирається з урахуванням вокальної та художньо-виконавської підготовки студента. Він повинен бути доступним з вокально-технічного та музично-художнього погляду, корисним для розвитку голосу, культури й виконавської майстерності на певному етапі. Під час складання програми репертуару враховується характер обдарування студента, тобто стиль виконання, який йому найбільше відповідає [20].

Українську народну пісню слід широко застосовувати у вокально-педагогічній практиці на всіх етапах навчання естрадного співака. Народні пісні, як правило, не вимагають особливих віртуозно-технічних прийомів виконання, хоча складність їхнього виконання полягає в особливій простоті, виразності й природності інтерпретації. Краса і співучість української пісні, органічний зв'язок зі словом мають виняткове значення у вихованні музичного смаку.

Народна пісня містить у собі неоціненне багатство змісту, настроїв та образів, заснованих на національних особливостях української народної творчості, і має велике значення у формуванні майстра української естрадної вокальної школи. Побудована на природних мелодичних інтонаціях народна пісня у вокально-педагогічній практиці сприяє правильному розвитку голосу студента [35].

Поєднання фольклору з різними видами естрадної та джазової музики стало одним із яскравих явищ сучасного музичного мистецтва XX-XXI століть. Процес асиміляції зумовив такі типи взаємозв'язків:

– естрадні та джазові обробки українських народних пісень;

- створення оригінальних композицій на фольклорній основі;
- використання народних інструментів в акомпанементі;
- застосування автентичної манери фольклорно-пісенного виконання (як додаткового забарвлення).

Складаючи естрадний репертуар, необхідно враховувати великий інтерес молоді до сучасної популярної пісні. Шляхом ретельного добору слід виховувати у студентів критичне ставлення до художнього рівня твору, формувати музичний смак. Репертуар сучасного естрадного виконавця зазвичай формується з творів вітчизняних та іноземних композиторів.

Студенти-вокалісти повинні використовувати кожну можливість для вивчення й критично-аналітичного прослуховування записів провідних виконавців та колективів.

З перших кроків навчання співака в роботі над вокальним репертуаром слід прищеплювати студентам уважне ставлення до поетичного тексту та глибоке проникнення в художній задум авторів. Співвідношення вербального і музично-інтонаційного рядів становить окрему проблему.

Суттєвою складністю в практиці естрадних співаків є інтонаційно-фонетична інтерпретація вокальної музики іноземними мовами. Ця проблема детально розроблялася Т. Мадисевою. У книзі «Співак і мова» авторка надає практичні рекомендації для ознайомлення співаків із закономірностями мовлення, дикцією, основами вокальної орфоепії української, німецької, італійської, англійської (французької) мов [18].

Навчання професійному співу передбачає і розвиток емоційної сфери співака. Емоція – це не лише художньо-виконавчий засіб впливу на слухача, а й важливий інструмент для досягнення технічної досконалості співочого голосу, тобто властивість, необхідна передусім самому співаку для оволодіння технікою співу.

Лише постійна увага до студента дає педагогу можливість своєчасно використовувати ті чи інші педагогічні прийоми для розвитку професійної майстерності.

Під час індивідуальних занять викладач має зосереджувати увагу як на позитивних, так і на негативних аспектах розвитку студента у різні періоди навчання. На заняттях повинна панувати сприятлива творча атмосфера, адже виховання голосу – це тонкий психофізіологічний процес формування високопрофесійного співака.

Вокальна педагогіка вищої школи є наукою про навчання та виховання професійного співака. Вона є складовою частиною загальної педагогіки, яка розглядає виховання як творчий процес.

Тому в професійній діяльності педагог має керуватися основними дидактичними принципами (рис.2.2):

Рисунок 2.2. Дидактичні принципи навчання естрадному вокалу

Особливо важливим принципом у вокальній педагогіці естрадного мистецтва є принцип *науковості*. Оскільки в подальшій педагогічній діяльності студент повинен усвідомлено застосовувати об'єктивні наукові дані для правильного виховання своїх учнів як виконавців.

Усвідомленість у вокальному навчанні нерозривно пов'язана з розумінням причин формування різних якостей співочого звуку. Передусім важливо знати, яким є правильний звук і при цьому чітко розуміти фізіологію його формування.

Велике значення у вихованні висококваліфікованого фахівця має особистість самого педагога. Особистість викладача повинна поєднувати в собі високий художній авторитет не лише педагога, який володіє спеціальними знаннями, але й близької людини – друга в життєвих і творчих справах. Це створює особливу атмосферу довіри та доброзичливості у вокальному класі та, без сумніву, позитивно впливає на результативність навчання. У музичному вихованні особистісні якості педагога відіграють виняткову роль.

Комбінуючи метод словесного пояснення та показ голосом, педагог швидше досягає необхідного результату у вирішенні вокально-технічних та виконавських завдань [2].

Розуміння мети своєї діяльності та завдань у системі вищої музичної освіти під час підготовки естрадних співаків у поєднанні з психолого-педагогічними принципами роботи зі студентами дає змогу педагогу правильно орієнтуватися та діяти цілеспрямовано, максимально розвиваючи вокально-виконавські здібності майбутніх фахівців у галузі естрадного мистецтва.

У період формування професійних вокальних навичок педагог повинен активно популяризувати творчість видатних естрадних співаків. Саме завдяки значному слуховому досвіду у студента виробляються критерії правильного й виразного вокального виконання, що в педагогічній практиці сприяє успішному розвитку професійних навичок.

Прослуховування записів кращих виконавців допомагає студентам зрозуміти високі художні зразки, розвиває естетичний смак та дозволяє аналізувати технічні та інтерпретаційні особливості співу. Таке занурення у творчість майстрів естради формує у майбутнього вокаліста усвідомлення стандартів професійності й служить мотивуючим фактором у його навчанні.

Вокальна педагогіка давно використовує принцип цілісності голосового апарату, що ґрунтується на взаємозв'язку системи «дихання – гортань – резонатори». Цей принцип є методологічною основою як академічної, так і естрадної вокальної педагогіки.

У практиці роботи зі студентами застосовуються два основні методи впливу на голосовий апарат:

1. **Методи прямого (локального) впливу:** спрямовують свідомість співака на конкретні дії певної частини голосового апарату. Наприклад, вказівки педагога: «зроби глибший вдих», «розведи ребра», «відчуй вібрацію на перенісці». Ці методи ефективні для розвитку усвідомленого управління роботою дихальної та резонаторної систем.

2. **Методи непрямого (опосередкованого) впливу:** спрямовані на гармонізацію роботи всього голосового апарату через уявлення, емоційні або сенсорні образи, які сприяють автоматизації правильних співацьких навичок [19].

Методи системного, опосередкованого впливу, спрямовані на підтримання гармонійної роботи всіх частин голосового апарату без надмірної уваги до локального впливу на окремі його компоненти, що дозволяє уникнути перенапруження або пошкодження голосових зв'язок. Принцип роботи через органи-посередники допомагає управляти гортанню та іншими частинами системи без прямого втручання в їх функціонування.

Застосування таких технік як «позіхання» або «напівпозіхання» допомагає знизити гортань, покращити її рухливість і розширити простір надгортанної порожнини, що сприяє кращому резонансу та більш вільному звукоутворенню. Використання таких образів як «взяти дихання, наче аромат квітки», спрямовує увагу співака на розслаблення та активацію дихальної системи, що сприяє природному і правильному процесу вокальної фонації.

Методи системного впливу ґрунтуються на взаємозв'язку всіх елементів голосового апарату та дозволяють працювати з ними в комплексі, не втручаючись безпосередньо в окремі механізми. Такий підхід значно знижує ризик перенапружень і сприяє більш природному та довготривалому розвитку вокальних навичок.

Перевага методів системного впливу над методами прямого (локального) впливу полягає в тому, що вони спрямовані не на конкретну частину голосового

апарату, а на всю його систему в цілому. Такий підхід дозволяє забезпечити гармонійне функціонування всіх частин голосового апарату, знижуючи ризик перенавантаження та сприяючи більш природному і ефективному розвитку голосових навичок.

До системних методів навчання належать методи психологічного впливу через емоції та уяву. Вони мають важливе значення для формування вокальних навичок, оскільки сприяють емоційному залученню студента в процес виконання, дозволяючи йому створювати глибоке і виразне сприйняття. Через уяву та емоції студент краще осмислює музичний твір, його зміст та емоційне наповнення, що, в свою чергу, покращує технічне виконання і розуміння того як голос має взаємодіяти зі складовими музичної фрази.

Вокально-термінологічні дефініції є особливою галуззю педагогічної науки, оскільки вони мають яскраво виражений емоційно-образний характер і зрозумілі лише фахівцям. Вокальна термінологія в педагогіці активно використовує словосполучення «як би».

У педагогічній практиці метод «як би» широко використовується як засіб активізації асоціативного мислення та системного впливу на роботу голосового апарату учня з метою досягнення потрібного звучання голосу [5].

Образні вирази, пов'язані з резонансними вібраційними відчуттями, такі як «звук в масці», «головний звук», «близький звук», «висока позиція» тощо, мають психофізіологічне пояснення як результат резонансних явищ у голосовому апараті співака під час правильної фонації з використанням головного резонування. Акустичним результатом такого співу буде легкий, «політний», інтонаційно точний звук з високим ступенем ВПФ (вокально-педагогічної форми) співака.

Основою методу «як би» є психофізіологічний закон ідеомоторного акту, який пояснює, як уявлення певного руху чи відчуття в тілі може активізувати реальні фізіологічні процеси. Це дозволяє вокалісту досягти бажаних результатів, застосовуючи уявні образи для досягнення конкретних звукових ефектів.

У вихованні голосу студента основним завданням є вдосконалення слуху, під контролем якого розвиваються всі вокальні якості. Розвиток голосу здійснюється на спеціально підібраному музичному матеріалі, який стимулює формування потрібних вокальних якостей. Важливу роль у формуванні бажаних властивостей голосу відіграє демонстрація правильного звучання або техніки та імітація цієї демонстрації студентом. Для цього викладач має володіти хорошими вокальними навичками.

Демонстрація технік повинна базуватися на глибокому розумінні роботи голосового апарату, оскільки це впливає на точне налаштування його частин. Важливо враховувати індивідуальні особливості вокаліста, а критерії правильності педагогічних методів повинні визначатися звучанням його голосу. Словесні пояснення є важливим інструментом для формування правильних уявлень про голосоутворення. Педагог повинен уміти не лише демонструвати і пояснювати необхідні техніки, але й володіти різноманітними прийомами і вміти підбирати відповідний музичний матеріал для занять [6].

Вправи є важливим інструментом підготовки майбутнього співака. Вони повинні бути підібрані індивідуально і мати чітку педагогічну мету. При цьому студент повинен розуміти мету кожної вправи і намагатися досягти її [26].

Художньо-педагогічний матеріал слід підбирати з великою уважністю та делікатністю. Вміння аналізувати матеріал з точки зору вокально-технічних та виконавських труднощів є необхідною рисою педагога. Наявність широкого музичного репертуару і вміння його ефективно використовувати – важливі умов успішної професійної діяльності. Для якісного виконання твору важлива методика його вивчення і освоєння. Студент повинен освоїти великий і різноманітний репертуар.

Співак має підтримувати свій голосовий апарат у формі. Потрібно берегти голос від перевантаження: уникати довгих розмов, не зловживати високими нотами і гучним співом. Голосовий апарат має бути здоровим. Ніколи не слід співати без розспівки. Не можна ігнорувати короткі перерви під час заняття.

Уроки повинні включати всі фактори, що допомагають зменшити втому: проводити їх цікаво, творчо, підтримувати високий рівень активності. Місце для занять має відповідати як естетичним, так і гігієнічним вимогам.

Таким чином, методичні засади тренування вокального апарату у різних вокальних школах ґрунтуються на спільних принципах розвитку дихання, артикуляції, резонаторної техніки та формування стійкої вокальної позиції.

Особливе значення надається розвитку м'якого атаки звуку, гнучкості голосу та вмінню переходити між регістрами. Важливими є також вправи на артикуляцію, роботу з резонаторами і використання звукопідсилюючої техніки для досягнення необхідної якості звучання. Комплексний підхід до тренування вокального апарату забезпечує технічну досконалість та виразність естрадного виконавця.

Висновки до розділу 2.

У другому розділі було розглянуто важливі аспекти професійної підготовки естрадного співака, зокрема основні вокальні прийоми, теоретико-методичні засади розвитку вокально-виконавської варіативності та методичні підходи до тренування вокального апарату в естрадних школах.

1. Основні вокальні прийоми в естрадному співі є ключовими для розвитку технічної та художньої майстерності естрадних виконавців. Виявлено, що успішне володіння такими прийомами, як змішаний голос, вібрато, фальцет, а також різноманітні стилістичні особливості, допомагає співакам досягти високої виразності та точності виконання. Важливим аспектом є здатність адаптувати техніку співу до вимог естрадної драматургії, що передбачає постійну взаємодію між вокалістом і слухачем.

2. Теоретико-методичні засади розвитку вокально-виконавської варіативності виявилися важливими для підготовки професійних естрадних співаків, оскільки вони дозволяють створювати гнучкий, адаптивний підхід до навчання. Виявлено, що розвиток варіативності має на меті забезпечення

співакам можливості працювати в різних жанрах та стилях естрадної музики, зберігаючи при цьому технічну досконалість та художню цілісність.

3. Методичні засади тренування вокального апарату в різних естрадних школах показали, що успішна підготовка співака неможлива без індивідуального підходу до кожного учня. Важливим є не лише навчання базовим вокальним технікам, але й розвиток здатності до емоційного та психологічного самоконтролю, що дозволяє співакам ефективно використовувати свій голосовий апарат у процесі професійної діяльності. Тренування повинно враховувати особливості голосу учня та сприяти його гармонійному розвитку в контексті естрадного мистецтва.

Методичні засади тренування вокального апарату в естрадному мистецтві базуються на системному розвитку дихальної техніки, артикуляційного апарату, резонаторів та координації голосоутворення. Основними методиками є дихальні вправи для контролю над опорою звуку, вокалізи для розширення діапазону та покращення інтонації, а також техніки зміцнення голосових зв'язок і формування стійкої вокальної позиції.

Загалом, розглянуті питання демонструють, що сучасна методика підготовки естрадного співака є комплексною і повинна поєднувати вокальні, технічні, психологічні та художні аспекти. Успішне освоєння основних вокальних прийомів, розвиток варіативності та ефективне тренування вокального апарату – це основні складові, які забезпечують професійне зростання естрадного співака.

ВИСНОВКИ

Вивчення і застосування вокальних прийомів у різних стилях сучасного вокалу обумовлене тим, що сьогодні до професійних вокалістів висуваються високі вимоги та очікування щодо володіння переважною частиною, якщо не усіма, прийомами. Поглиблення майстерності у використанні вокальних технік дозволяє вокалісту ставати більш професійним, переконливим і цікавим у своєму жанрі, а також відчувати впевненість і комфорт в будь-якому іншому жанрі сучасної музики.

Успіх і впізнаваність вокаліста безпосередньо пов'язані з унікальними можливостями голосу, тембральними якостями, а також із вмінням використовувати, поєднувати і вдосконалювати вокальні прийоми.

У результаті проведеного дослідження, спрямованого на визначення методичних засад удосконалення використання вокальних прийомів у процесі тренування вокального апарату естрадного співака, було досягнуто основної мети та виконано поставлені завдання.

Основні результати роботи можна підсумувати наступним чином:

1. Проаналізовано теоретичні засади тренування вокального апарату та визначено, що систематичний розвиток вокальних прийомів є ключовим для забезпечення стабільного й якісного звучання голосу естрадного співака. Використання специфічних методів тренування не лише підвищує професійний рівень артиста, але й позитивно впливає на його сценічну витривалість. Визначено, що ефективне тренування вокального апарату естрадного співака ґрунтується на системному підході, який включає розвиток дихальної техніки, артикуляційного апарату, голосових резонаторів та координації регістрів голосу.

2. Виявлено значущість основних вокальних прийомів для естрадного співу. Зокрема, такі прийоми, як глісандо, мелізматика, різноманітні прийоми дихання, гнучкість динаміки та артикуляції сприяють створенню виразного і насиченого звукового образу, який підвищує емоційний вплив на слухачів. Доведено, що використання вокальних прийомів (белтінг, твенг, мікст, субтон,

фальцет тощо) вимагає глибокого розуміння механізмів голосоутворення та опанування методик їх поступового впровадження у тренувальний процес.

3. Представлено методичні рекомендації, спрямовані на удосконалення процесу тренування вокального апарату, що включають комплекс вправ для розвитку гнучкості, технічної точності, діапазону та стійкості голосу. Запропоновані методики базуються на принципах поетапного розвитку вокальних прийомів, які передбачають плавний перехід від простих технічних елементів до складних комбінацій прийомів.

4. Обґрунтовано, що для удосконалення вокальних прийомів необхідно застосовувати комплекс вправ, спрямованих на:

- розвиток дихальної опори (діафрагмально-релаксоване дихання);
- покращення артикуляції та гнучкості голосового апарату;
- освоєння технік переходу між регістрами голосу;
- збереження стабільності звуку під час застосування динамічних і технічних прийомів.

Встановлено, що впровадження вокальних прийомів у тренувальний процес потребує поступовості, індивідуального підходу та регулярної практики з урахуванням вокальних особливостей кожного співака.

Таким чином, методичні засади удосконалення використання вокальних прийомів є важливим інструментом у підготовці естрадного співака. Системний підхід до тренування вокального апарату дозволяє не лише покращити технічні навички, а й сприяє формуванню індивідуального виконавського стилю та високого рівня художньої виразності у сучасному естрадному мистецтві.

Наше дослідження вносить вагомий внесок у вдосконалення методичної підготовки естрадних співаків, що є актуальним у сучасному естрадному мистецтві. Застосування передавлених у роботі методик у педагогічній практиці сприятиме розвитку індивідуальних можливостей співаків та забезпечить подальше підвищення їхньої виконавської майстерності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів) підручник. Київ, 2007. 174 с.
2. Боднарчук А. Я. Методика формування вокально-виконавських навичок студентів мистецьких спеціальностей засобами естрадної пісні. *Науковий збірник*. Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Одеса: Випуск 3. С. 2. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2020-3-3>. (дата звернення: 12.09. 2024)
3. Бурлака А. Сучасна українська естрадна пісня як засіб трансляції культурної ідентичності. *Питання культурології*. 2023. № 41. С. 43-51. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.41.2023.276688>
4. Вовк Н. Мистецтво співу. URL: <https://junist.com.ua/images/naukovo-metodychna/MystectvoSpivy.pdf> (дата звернення: 09.09. 2023).
5. Гребенюк Н.С. Вокально-виконавська творчість: психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспекти [Монографія]. К.: НМАУ ім. П.Чайковського, 1999. 269 с.
6. Гребенюк Н. Особистісно-орієнтований підхід у розвитку індивідуальності співака. *Музичне виконавство*. Київ : НМАУ, 2000. Вип. 14, кн. 6. С. 156-165.
7. Дробчук Ю. П. Поп-культура і її вплив на людську свідомість. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Філософія, культурологія, соціологія, 2013, № 6. С. 33-38.
8. Дрожжина Н. В. Вокальне виконавство у системі музичного мистецтва естради: дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03. Харків, 2008. 186 с.
9. Дрожжина Н. В. Теоретико-методичні засади естрадно-джазового співу: навч.-метод. посібник. Харків : «Майдан», 2010. 142 с.
10. Єгоричева М. Вправи для розвитку вокальної техніки. К.: Музична Україна. 1977. 111 с.
11. Заболоцький А. Ю. Сучасний стан онлайн взаємодії у ВНЗ України. *Вісник Дніпропетровського ун-ту ім. А. Нобеля*. «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки, 2016. No 2 (12). С. 19-23.

12. Красовська Л.О. Роль дикції у вокальному виконавстві. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*, 2007. № 2. С. 74-81. Режим доступу – http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2007_2_9 (дата звернення: 07.06. 2024).
13. Красовська Л. Сучасний вокал: методи навчання в різних жанрах музичного мистецтва. *Культура України*. К. Вип. 53. 2016. С. 100-105.
14. Кузьмічова В.А., Лавренов О.І. Навчальний посібник з дисципліни «постановка голосу» (для бакалаврів денної та заочної форми навчання вищих педагогічних навчальних закладів). Харків, 2018. 68 с.
15. Кушка Я. Методика навчання співу: посібник з основ вокальної майстерності. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2010. 288 с.
16. Левченко, М., Терешенко, Н., Форостян, А. Адаптація уроків мистецтва до онлайн-формату: інструменти та підходи. *Fine Art and Culture Studies*, (4), 2023. С. 176-183.
17. Мадишева Т. П. Про співвідношення мовної та музичної інтонації у вокальному виконавстві (до питання виконання іншомовної вокальної музики): дис. ... канд. мистецтвознав. : спец. 17.00.02. Київ. К., 1994. 143 с.
18. Мадишева Т. П. Співак і мова: культура співу мовою оригіналу: теорія та практика: навч. посіб. Х., 2002. 160 с.
19. Мигович М. Сучасні вокальні техніки та методики їх вивчення. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 55, Том 2, 2022. С. 83-89.
20. Можайкіна Н.С. Методика викладання вокалу. Хрестоматія: навчальний посібник. К. Видавництво Ліра-К, 2016. 2016 с.
21. Муравіцька С. С. Синтез академічного та естрадного вокалу у методико-педагогічному контексті. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 2022. № 1. С. 174-179.
22. Овсяннікова Н. Ю. Українська естрадна пісня: тенденції розвитку. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. Журнал*, 2022. № 1. С. 170-173.
23. Попова А. Войченко О. Методика Сета Ріггза та її вплив на мистецтво естрадного співу. *Імідж сучасного педагога*. № 4 (181). 2018.

[https://doi.org/10.33272/2522-9729-2018-4\(181\)-62-64](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2018-4(181)-62-64). (дата звернення: 11.07.2023).

24. Постановка голосу. Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів і вчителів музики шкіл різного типу / Хоменко А.Б., Коробка В.І., Крутько Н.В., Курсон В.М. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2011. 113 с.

25. Прядко О.М. Розвиток співацького голосу: навчальний посібник. Навчальне видання Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2010. 128 с.

26. Рось З. Розспівки та фонопедичні вправи як основа підготовчої частини на заняттях з естрадного вокалу: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2018. 32 с.

27. Рось З. П. Особливості роботи з розвитку вокально-виконавської техніки естрадно-джазових співаків: навчальний посібник з методичними рекомендаціями . Івано-Франківськ , 2019. 66 с.

28. Рябуха Т. Витоки та інтонаційні складові української пісенної естради: автореф. дис. канд. миств.: 17.00.03. Харків, 2017. 20 с.

29. Самая Т. Вокальне мистецтво естради як чинник культурного життя України другої половини XX – початку XXI століття: дис. канд. миств.: 26.00.01. Київ, 2017. 199 с.

30. Самая Т. В. Вокальне мистецтво естради України: монографія. Київ: Четверта хвиля, 2019. 152 с.

31. Фактори розвитку та напрями вдосконалення дистанційної освіти навчання в системі вищої освіти України . *Інформаційні технології та засоби навчання*/ Романовський О. Г. та інш. 2019. Т. 74. № 6. 37 с.

32. Фоломєєва Н.А. Курс «Естрадний спів (вокал)» як чинник виховання особистості студента ВНЗ. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2010. № 8 (10). С. 402-407.

33. Фоломєєва Н. А. Фахова підготовка студентів до сценічно-виконавської діяльності в класі естрадного співу. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*,

2017. Вип. 13. С. 93-98. Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Profos_2017_13_19

34. Фоломєєва Н.А. Особливості різних методик голосоутворення та вокальних прийомів, які використовуються в процесі фахової підготовки у ННІ культури і мистецтв. *Архівариус*. Київ: Serenity-Group, 2016. № 9 (13). С. 44-50.

35. Фоломєєва Н.А. Опанування вокально-виконавських прийомів у класі естрадного співу: методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти спеціальностей 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Суми, 2021. 60 с.

36. Фоломєєва Н.А. Основи співу: навчально-методичний посібник. Суми, 2023. 222 с.

37. Чеботарь М. Ю. Вокальна естрада України в культурному просторі ХХІ століття. *Арт-Платформа*, 2020. № 1(1), С. 337-351.

38. Чусова О. М., Ваколія З. М., Чейпеш І. В. Педагогічні основи дистанційного навчання. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 2021. Випуск 80, частина, 2. С. 167-170. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/3481> (дата звернення: 05.02. 2024).

39. Шапран О. Комунікативні аспекти підготовки здобувачів у фахових мистецьких коледжах. *Молодь і ринок*. 2023. Вип. 3 (211). С. 76-81.

40. Швець І. Б. Педагогічні основи виховання співочих навичок на заняттях з естрадного співу у студентів музично-педагогічного факультету. *Наукові записки* (Серія: Педагогіка і психологія). Вип. 15. Вінниця. 2005. С. 158-159.

41. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу. Київ, 1998. 299 с.

42. Peckham A. Vocal Workouts for the Contemporary Singer Book. PAP/COM ed. Boston: Berklee Press, 2005. 128 p.

43. Riggs S. Singing For The Stars. A Complete Program For Training Your Voice. New York: Alfred Music Publ., 1992. 96 p.

44. Sadolin C. Complete Vocal Technique. Denmark, 2000. 255 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

План-конспект індивідуального заняття

в студії естрадного співу

Тема заняття:

ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНИХ НАВИЧОК У ПІДЛІТКІВ

Мета:

- *дидактична* – закріпити поняття співацької постави, співацького дихання та опори звуку; продовжити роботу над формуванням співацького дихання; формувати артикуляційні навички; формувати початкові навички роботи з мікрофоном;
- *розвивальна* – розвивати вміння виразно і творчо втілювати емоційнообразний зміст музичного твору у процесі його виконання, розвивати музичну пам'ять, увагу, мислення;
- *виховна* – виховувати музичний смак, витримку, культуру виконання.

Музичний матеріал: вокальні вправи, «Skyfall» слова Адель Адкінс, музика Пол Епуорт, «Хочу жити без війни» вірші та музика С. Тарабарової.

Обладнання: музичний центр, мікрофон, комп'ютер, фортепіано.

Хід заняття

1. Організаційний момент:

- а) створення позитивної установки на хід і результати заняття;
- б) бесіда про емоційний настрій;
- в) створення атмосфери радості, впевненості в своїх силах (тактильний контакт, голосова інтонація).

2. Актуалізація опорних знань.

- а) що таке навичка?
- б) як ти розумієш поняття співацька постава? (показ учнем співацької постави); виконання комплексу вправ:

- Розминка для розслаблення ший та тіла: під звук барабанів виконати повороти голови, ритмічні «пружинки» колінами, розхитування та «вивільнення» корпусу.
- Йога для язика: «спіралі», «коло», клацання язиком, промовляння кожної голосної з висунутим та у звичайному положенні язика.

в) співацьке дихання схоже зі звичним, людським?

Виконання вправ за методикою А. Стрельнікової, як способу вироблення певної дихальної навички та «підстроювання» учениці під потрібний для проведення заняття емоційний стан.

Виконання вправ:

- «Повітряна кулька» (руки на нижніх ребрах, надуваємо «кульку» всередині себе, «здуваємо кульку» на звук «с» як можна довше) – для розвитку контролю та рівності видиху;
- «Цифрове лото» (картки з цифрами показують скільки секунд потрібно робити вдих та скільки видих) – сприяє контролю вдиху та видиху;
- «Моторний човен» (трель губами, фізичний звук без нотного забарвлення) – для розподілення та рівності дихання;

г) що таке опора звуку?

Відпрацювання вправ на затримку дихання та співацької опори.

Розспівка:

- спів розспівок на марморандо – для чистоти інтонування;
- на одній ноті виконуємо 4 хі + 4 хе + 2 ха + 2 хо + довга ху – сприяє розвитку контролю діафрагми, спритності голосу, вивільненню щелепи, формує рівність голосних;
- іі – ее – аа – оо – уу – у у у двічі – розвиває гнучкість та рухливість голосу, чистоту інтонування;
- і-е-а (послідовно у діапазоні квінти у швидкому темпі) + о-у квінтовий тон і тоніка – розвиток чистоти інтонування, спів нон-легато, рухливість голосу.
- У діапазоні квінти в швидкому темпі і-е-а-о-у + активна діафрагма хаха-ха-ха + октавний перехід зі зміною регістра у-и-у – сприяє розвитку контролю

діафрагми, гнучкості голосу, формує навик зміни регістру, рівності при співі голосних.

3. Сприйняття нової теми.

Артикуляція – це спосіб виконання голосом послідовності звуків.

Артикуляція у співі – головний компонент передачі слів пісні. Під поняттям дикція ми розуміємо чітке промовляння звуків та слів з вірною артикуляцією.

Поняття дикція та артикуляція тісно пов'язані поміж собою. Постановці правильної дикції передують артикуляційна гімнастика, яка активує кожен частку мовленнєвого апарату.

Виконуємо артикуляційну гімнастику і вокальні вправи на розвиток артикуляційного апарату та дикції:

- вправа «Паща лева» – позіхання з закритим ротом;
- вправа «Маляр» – розслабленим язиком у вигляді лопатки дістати до м'якого нуба та повернутися до верхніх альвеол (основи нижніх та верхніх зубів);
- рух щелепи вперед – назад, униз до максимальної крапки.

Вправа, спрямована на розвиток артикуляції, дикції та напрацювання вміння правильно вимовляти звук «th» під час виконання пісень англійською мовою –
There those this - book look took and shook - little bit sit - three think thank thorn.

Вправа, спрямована на правильну дикцію та артикуляцію, стійке вібрато, рівність голосних – Hey everybody! Get on up and dance!!

Робота над піснею «Skyfall».

- а) повторення словесного тексту та його змісту;
- б) відпрацювання складних морфем;
- в) робота над дикцією та артикуляцією на англійській мові;
- г) промовляння слів без звука;
- д) робота по фразам над вірним інтонуванням з зосередженням уваги на дихання.

Робота над піснею з мікрофоном: субтон (спів з придиханням), глісандо (плавний перехід з ноти на ноту), фальцет (спів без опори); звернути увагу на силу подачі

звуку у мікрофон під час грудного, мікстового та фальцетного виконання; використання мікрофону на низьких «недосконалих» звуках [Бондарчук А.].

Відпрацювання хореографічних рухів (рухи руками, поворотів).

Робота над піснею «Хочу жити без війни».

Використання прийомів: користування мікрофоном під час виконання приголосних «б», «п», «ч», «ш», «щ»; використання мікрофону у разі зміни динамічних відтінків.

Робота над образом. Образ починається із розуміння того, про що я співаю, який жанр має моя композиція і якими засобами я можу передати драматургію твору, зважаючи на те, що пісня, як і інший музичний твір, має свою побудову.

Необхідно побудувати пісню від вступу до кульмінації і кінцівки.

4. Осмислення та систематизація знань.

а) відтворити пісні без коментарів викладача;

б) проаналізувати результат.

5. Домашнє завдання

а) слухати дома пісні у виконанні авторів та співаків;

б) відпрацювати самостійно слова пісні на англійській мові.